

TRACTATUS

DE PECCATIS

CAPUT I.

De Peccato in genere.

DUBIUM I.

Quid est Peccatum.

1. *Quid sit peccatum.* — 2. *Quae conditiones requirantur ad peccatum.* — 3. *Quid notandum circa advertentiam requisitam ad peccandum.* — 4. *An ad peccatum mortale requiratur formalis advertentia, vel sufficiat virtualis.* — 5. *Quid notandum circa consensum requisitum ad peccandum.* — 6. *An peccet graviter qui negative se habet quoad motus inordinatos.* — 7. *Quid, si sint motus carnales.* — 8. *Quae remedia quoad ipsos.* — 9. *An teneamur iis resistere, si adsit causa non resistendi.* — 10. *Quomodo et a quo tempore imputentur peccata omissionis.* — 11. *An peccatum veniale sit contra legem divinam.*

Peccatum,
quid.

Quaenam
advertentia
requiratur.

1. — « Resp. I^o. Est transgressio legis,
« sive (ut ait Toletus) est voluntarius re-
« cessus a regula divina: per quam *regu-*
« *lam* intelligitur praeceptum tam natu-
« rale et humanum quam divinum. —
« Per *recessum* intelligitur actus (vel ejus
« omissio) qui sit non tantum voluntarius,
« sed etiam liber cum aliqua actuali ad-
« vertentia malitiae. Quod addo, quia, ut
« docet Sanchez¹ cum Vasquez, Bona-
« cina², etc., non sufficit ad actum pecca-
« minosum libertas et advertentia quaevis
« virtualis vel interpretativa, qua scilicet
« quis advertere poterat et debebat; nec
« quaecumque actualis, qua scilicet intel-
« lectus rationes commodi et incommodi
« in objecto attendat: sed requiritur ut
« advertat moralem malitiam objecti, aut
« saltem de ea dubium vel scrupulum
« concipiat. Ratio est: tum quia sine ista
« advertentia non est voluntarium, cum
« non sit cognitum; tum quia, quamdiu
« talis cogitatio intellectui non occurrit,
« non est sufficiens principium deliberandi
« de malitia, ideoque nec libertas, ac
« proinde nec culpa; et censetur illa

« inadvertentia naturalis et invincibilis
« oblivio.

« Addit tamen Tanner³, non esse ne-
« cesse ut consideratio illa maneat actu
« dum peccatum durat; sed satis esse ut
« vel actu vel virtute maneat, ita ut cum
« ea vel actus peccati fuerit inchoatus,
« vel saltem causa data, ut fit in ebrio,
« qui peccat, non vi praesentis, sed prae-
« teritae deliberationis. Vide Baldelli⁴. —
« Verum recentiores communiter docent
« talem, v. gr. ebrium, non peccare for-
« maliter quando usu rationis caret; sed
« malitiam eorum quae tunc fiunt con-
« traxisse ante, dum praevidens malum
« quod commissurus erat, ejus causam
« dedit: ajuntque, dum quis actu peccat,
« semper esse ac manere advertentiam
« aliquam malitiae tenuem vel confusam
« (ut vide apud scholasticos): nam in or-
« dine ad praxim, parum refert utrolibet
« modo loquaris ».

2. — « Resp. II^o. Ad peccatum requi-
« runtur tres conditiones, ut patet ex
« prima responsione: I^o. Ut sit volunta-
« rium, id est ut fiat a voluntate consen-

Conditio-
nes requisi-
tae ad pec-
catum.

Tolet., Instruct. sacerdotum, lib. 3, cap. 1, num. 1, i. f.
— ¹ Decal., lib. 1, cap. 16, num. 21. — Vasq., in 1^{am} 2^{ae},
disp. 107, cap. 3; et disp. 123, cap. 2, n. 6 et seqq. —

² Disp. 2, de Peccat., qu. 2, punct. 3, n. 3 et 12. — ³ Tom. 2,
in 1^{am} 2^{ae}, disp. 4, qu. 5, dub. 5, n. 106. — ⁴ Disputat. ex
moralis theol., lib. 1, disp. 26, n. 21.

« tiente. 2º. Ut sit liberum, id est ut sit
« in potestate voluntatis facere vel non.
« 3º. Ut advertatur malitia.

« Ex quibus resolves:

Corollaria.

« 1º. Defectu primae conditionis, nullus
« actus qui neque est in, neque a voluntate,
« est peccatum, nisi voluntas eum acce-
« pter; ideoque nec impedit communio-
« nem: sive is sit internus, ut cogitationes
« contra fidem, blasphemae, obscenae,
« motus carnis, etiam usque ad effusionem
« seminis; sive externus ac violentus, v. gr.
« stuprum virgini per vim illatum.

« 2º. Defectu secundae conditionis, sub-
« inde a peccato excusantur vehemen-
« tissimi motus irae aut concupiscentiae,
« quibus usus rationis perturbatur et li-
« bertas tollitur.

« 3º. Defectu tertiae, non peccat qui
« die jejunii, de praecepto nihil cogitans,
« coenat vel carnes comedit; etsi advertat
« eas sibi delectabiles. Item, qui lapidem
« projicit per fenestram, non advertens
« periculum laesionis; vel qui contractum
« usurarium celebrat, non advertens esse
« talem. — Sanchez ^{a)}, Reginaldus ^{a)}.

Eventus
ex ebrietate
secuti,
quando im-
putabiles.

« 4º. Damna et eventus (licet alioqui
« frequentes) ex ebrietate secuti et nullo
« modo praevisi, inculpabiles sunt; quia
« nec in se nec in causis sunt liberi. Sunt
« vero culpabiles si sint praevisi, nec di-
« ligentia sufficiens ex praescripto pru-
« dentiae sit adhibita ne sequerentur. Ea
« vero adhibita, etsi postea eveniant, culpa
« vacant: uti etiam quando juxta loci et
« temporis circumstantias non apparet pe-
« riculum mali, ideoque nulla cautela est
« adhibita. Ita Vasquez ¹. — Quibus con-
« formiter Lessius ² docet, si negligentia
« ebrietatem aut eventus ex ea sequi so-
« litos praecavendi fuerit tantum venialis;
« etiam mala quae praevideri poterant
« tantum venialia fore: quia, cum non in

« se, sed tantum in causa sint libera, non
« possunt habere majorem culpam quam
« ipsa causa ».

Circa *advertentiam* et *consensum* re-
quisitum ad peccatum, aliqua necessaria
adnotemus. — Et

I. CIRCA ADVERTENTIAM INTELLECTUS.

3. - Notandum 1º. Quod modus quo
peccatum perficitur hic est: Primo, objec-
tum repraesentatur sensibus, et sua de-
lectabilitate physica commovet appetitum
sensitivum. Deinde intellectus ad illud
et ad suam malitiam advertit. Demum
voluntas in illud sic cognitum consentit.

Notandum 2º. Quod intellectus duplici
modo advertere potest: vel *plene*, nimirum
quando nos mente expedita discernimus.
Vel *semiplene*, quando rem cognoscimus
mente non plene expedita, quia forte su-
mus vel semidormientes, vel semiebrii, vel
alio distracti. Potest autem intellectus ita
rapi a delectabilitate objecti oblatus ut nihil
malitiae moralis in illo advertat.

Hinc triplici huic cognitioni corre-
spondent tres motus, videlicet: 1º. *Motus*
primo primi, qui antevertunt omnem ad-
vertentiam rationis; et hi sunt omnino
culpae expertes. — 2º. *Motus secundo*
primi, qui fiunt cum semiplena adver-
tentia. Et hi culpam venialem non exce-
dunt; quia, cum in eis non praecesserit
plena advertentia, voluntas in eos non
consentit cum perfecta libertate requisita
ad mortale. — 3º. *Motus deliberati* deni-
que, qui fiunt cum plena advertentia in-
tellectus clare discernentis malitiam mor-
alem, saltem confuse in genere, et cum
pleno consensu voluntatis; et hi sunt mor-
talia, si objecta sub gravi sunt vetita. —
Ita communiter S. Thomas ³; Cajetanus,
Vasquez, Sanchez, Azor ^{a)}, Bonacina, Na-
varrus ^{a)}, etc., cum Salmant. ⁴.

Vasq., in 1^m 2^{ae}, disp. 107, cap. 1 et 4. - Sanchez, Decal.,
lib. 1, cap. 1, n. 10 et 11. - Bonac., disp. 2, de Peccat., qu. 2,
punct. 3, n. 1. - Tr. 20, de Princip. moralit., cap. 13, n. 3.

2. - ^{a)} Sanchez, Decal., lib. 1, cap. 16,
n. 21, utitur dumtaxat exemplo illius qui
projicit inscienter per fenestram lapidem in
plateam in quam multi confluunt. — Regi-
naldus vero nullum ex exemplis a Busen-
baum hic propositis adducit, et, lib. 15, n. 75,

loquitur tantummodo de eo qui « nullo modo
cogitans aut dubitans de periculo, projiciat la-
pidem quem putat esse pomum et aliquem
occidat », quem negat esse reum homicidii.

3. - ^{a)} Azor de motibus primo et secundo
primis disserit, docens, part. 1, lib. 4, cap. 5,

Quomodo
perficiatur
peccatum.

Advertentia
plena et
semiplena.

Motus pri-
mo et secun-
do primi.

Motus, de-
liberati.

Advertentia inter-
pretativa,
satis ad
mortale, ju-
xta alios.

4. - His praemissis,

Quaestio fit: *An ad peccatum mortale
requiratur advertentia actualis et ex-
pressa malitiae actus; vel sufficiat vir-
tualis et interpretativa?*

Prima sententia, quam olim tenuere
Cajetanus ^{a)}, ac Medina ^{b)}, Lopez, Serra,
Prado et alii, apud Salmant. ¹, atque enixe
tuentur Concina ², Continuator Tournely ³,
Angelus Francoja ⁴, Antoine et alii recen-
tiores, — dicit minime requiri advertentiam
actualem; sed satis esse virtualem
et interpretativam: quae in hoc consistit
quod homo teneatur et possit malitiam

Ludov. Lopez, Instructor. consc., part. 1, cap. 3, qu. 3. -
Serra, in 1^m 2^{ae}, qu. 74, art. 8, dub. 3, v. Dicendum 3º. -
Prado, Theol. mor. quaest., tom. 2, cap. 2, de Peccat., qu. 6,
§ 2, n. 5 et 10. - Tr. 20, de Princ. moral., cap. 13, n. 5. -
Compend. theol., lib. 8, diss. 3, cap. 2, num. 13. - De
Peccat., part. 1, cap. 4, art. 1, v. Dico. — Lib. 5, cap. 2,

qu. 2 et 3, motus primo primos omni prorsus
culpa vacare; addens, qu. 3, distinctionem
motus primo primi et secundo primi, et affir-
mat hunc esse culpam tantummodo venia-
lem. — Navarrus vero, etsi a Salmant. alle-
gatur, sicut et Azor, ut refert S. Alphonsus,
haec solum habet, *Man., praelud. 9, n. 11*:
« In omni materia excusat [subreptio] a pec-
cato mortali... Qualis frequenter invenitur in
acediae materia, dum quis habet displicentias
quasdam bonorum divinatorum non satis delibe-
ratas. Cui addi potest parvitas iudicii, qualem
habent semidormientes, vel semiebrii, vel adeo
turbati quod, licet sufficiat ad veniale, non ta-
men ad mortale ».

4. - ^{a)} Cajetanus non expressis quidem
verbis tuetur hanc sententiam; eam tamen
inculcat, scribens in *2^m 2^{ae}, qu. 88, art. 1*,
v. *Verum ne fallaris*: « Dupliciter contingit
voluntarium actum esse ex collatione, scilicet
actualiter vel virtualiter... Actus quoque ex
collatione virtualiter, dupliciter contingit...
Secundo actus ille voluntarius dicitur esse ex
collatione virtualiter, qui sic volenti consonat,
ut nolit conferre de illo, ut contingit quando
quis operatur ex habitu seu consuetudine aut
negligentia. Qui enim consuetudinem suam
prosequitur in bono vel in malo, non delibe-
rat actualiter, quando secundum illam ope-
ratur, nec unquam forte proposuit uti illa
consuetudine: sed quia refutat collationem, et
illud opus acceptat ac si contulisset, dum sic
acceptat illud quod fugit oppositum, conse-
quens est quod ex collatione virtualiter ope-
ratur ».

^{b)} Barthol. Medina non tenet hanc senten-
tiam; at in *1^m 2^{ae}, qu. 19, art. 6, v. Sed num-
quid*, haec habet: « Sed numquid ut quis di-
catur operari contra conscientiam requiritur

actionis cognoscere, quamvis actualiter
non advertat. Alias (ut ajunt) reputandi
essent immunes a culpa omnes scelesti
homines qui a suis passionibus aut pravis
consuetudinibus obcaecati plura mala pa-
trant ad nihil advertentes.

Secunda vero sententia communior
affirmat requiri actualem advertentiam
malitiae aut periculum illius, aut saltem
obligationis illam advertendi. — Et hanc
tenent Silvius ⁵, Suarez ⁶, Tapia ^{c)}, San-
chez ⁷, Sayrus ^{d)}, Palaus ^{d)}, Salas ^{d)}, Bona-
cina ^{d)}, Salmanticenses tam scholastici ⁸
quam morales ⁹, Gamachaeus ¹⁰, Ysam-

animadv. 1. — Antoine, de Peccat., cap. 4, qu. 7. — In
1^m 2^{ae}, qu. 76, art. 3, quaer. 3, concl. 2, i. f. — De Censur.,
disp. 4, sect. 8, n. 18. — Decal., lib. 1, cap. 16, n. 21. —
Tr. 13, disp. 10, n. 143 et seqq., et n. 160. — Tr. 20,
cap. 13, n. 7 et 8. Cfr. cap. 14, n. 9. — In 1^m 2^{ae}, qu. 74,
cap. 3, resp. ad obj. 1, 3 et 4.

quod iudicium actuale sit? Respondetur mi-
nime; sed sat est quod praecesserit et quod
in virtute perseveret, verbi gratia: habuit
quis istum errorem: non mihi licet audire
theologiam scholasticam; et non revocato isto
errore, audit theologiam scholasticam, pec-
catum est illi ». — Salmant. tamen, *loc. cit.*,
minus diligenter de advertentia virtuali et in
causa, et de advertentia interpretativa simul,
quasi una eademque de utraque foret quaestio,
tractaverunt.

^{c)} Tapia, scribens de advertentia ad mor-
tale peccatum requisita, videtur oppositam sen-
tentiam tueri: « Praedicta... advertentia, inquit,
tom. 1, lib. 3, qu. 7, art. 4, n. 3, non requiritur
formalis et expressa; sed sufficit indirecta seu
interpretativa et virtualis... Interpretativa au-
tem advertentia seu virtualis nihil aliud est...
quam posse et teneri advertere, quando ex-
presse non advertit ». Et post pauca concludit:
« Ergo absque expressa advertentia in
speciali, cum aliqua tamen generali, potest
dari peccatum mortale, cum sola interpreta-
tiva et virtuali aut indirecta advertentia ».
At vero, nisi velimus hunc auctorem sibi ipse
aperte contradicere, ista interpretanda erunt
secundum illa quae inferius, *qu. 9, art. 11*,
n. 2, de inconsideratione seu inadvertentia
actuali scribit: « Ut ignorantia actualis, in-
quit, seu inconsideratio sit vincibilis et culpa-
bilis, requiritur aliqua actualis advertentia
seu consideratio malitiae moralis, vel aliqua
dubitatio aut scrupulus: quodsi nihil horum
praecesserit, invincibilis erit ignorantia, in-
consideratio aut oblitio ».

^{d)} Sayrus, *Clav., lib. 2, cap. 9, n. 11*;
Palaus, *tr. 2, disp. 1, punct. 15, n. 5*; Salas,
in *1^m 2^{ae}, tr. 13, disp. 8, sect. 11, n. 87*;
Bonacina, *disp. 1, de Censur., qu. 2, punct. 1*,

Communi-
us requiritur actua-
lis.

bert¹, Duvallius²; item Vasquez³ cum Lyrano⁴, Tostato⁵, Adriano VI⁶, Curiel, Victoria⁷, Corduba et aliis. Item, S. Antoninus⁸, Wigandt⁹, Sainte-Beuve et card. Gotti, quorum loca et verba infra afferentur. — Hi dicunt ad omne peccatum mortale requiri aliqualem advertentiam, sive suspicionem malitiae actus, vel in se vel in sua causa, saltem in confuso. Ratio eorum est, quia nihil volitum nisi praecognitum; unde nequit ignorantia imputari ad culpam, nisi de malitia objecti

¹ In 1^{ae} 2^{ae}, qu. 74, disp. 5, art. 2. — ² In 1^{ae} 2^{ae}, disp. 128, cap. 2, n. 6; disp. 107, cap. 3. — Curiel, in 1^{ae} 2^{ae}, qu. 76, art. 3, dub. 3, § 3, concl. 2 et 3. — Corduba, Quae-

n. 3, de ignorantia, non autem de inadvertentia actuali loquuntur; sed cum ignorantia et inadvertentia eodem prorsus modo sint causa involuntarii, rectissime hic a S. Alphonso allegantur isti auctores. Juvat Castropala¹ verba exscribere: « Mihi... inquit, magis probatur ad ignorantiam vincibilem et culpabilem non sufficere te ex statu vel officio obligatum esse, nisi aliqua cognitio, dubitatio vel scrupulus sit de tali obligatione ». — Victoria autem, loquens pariter de ignorantia, haec habet, *Relect. 5, part. 2, n. 9*: « Ad hoc quod ignorantia imputetur, et sit peccatum vel vincibilis, requiritur negligentia circa illam materiam, puta quia noluit audire, vel auditum non credidit; et econtrario, ad ignorantiam invincibilem, satis est quod fecerit humanam diligentiam ad sciendum ».

² Duvallius non adeo expressis verbis sententiam suam enuntiat. Etenim, disserens de delectatione morosa, in *1^{ae} 2^{ae}, de Peccatis, qu. 5, art. 4*, docet tria requiri ad peccatum mortale, nempe 2^o ut: « Ratio plene et perfecte advertat turpem hanc delectationem in animo suo versari, quia si solum imperfecte adverteret, nonnisi peccatum veniale in hac delectatione reperiretur ».

³ Lyrano et Tostatus a Corduba, non autem a Vasquez allegati, nonnisi indirecte doctrinae a S. Alphonso hic traditae patrocinantur. — Corduba enim, *loc. cit.*, asserit sensualitatis motus peccatum mortale non esse, « nisi quando vel dicti motus sunt scienter voliti formaliter in se vel in sua causa, vel quando homo actualiter eos eorumque periculum advertit, et libere negligit, cum eos reprimere possit ». Ad cujus asserti confirmationem auctores adducit, docentes in sensualitate peccatum non dari, sed tantum in ratione, quatenus scilicet ratio eos motus imperat, vel ipsis consentit, aut in eis sibi complacet. — Et profecto Lyrano, in *Matth. v, 28, Gloss., n. 6*, de concupiscentia ex aspectu mulieris causata scribit: « Praeterit actum rationis, et sic non

habeatur saltem aliqua confusa apprehensio: ille enim qui nullo modo advertit malitiam suae actionis vel obligationem advertendi, nullo modo peccat adversus illam agendo.

His positus, meum proferam sensum: et dico quod sistendo intra limites justitiae, praefatae sententiae facile conciliari possunt. — Nam si dicatur ad omnia peccata mortalia necessario exposci actuali et expressam advertentiam, hoc utique falsum est; quia multipliciter evenire potest

stionar., lib. 1, qu. 23, dub. 10, opin. 2. — Sainte-Beuve, de Peccat., disp. 5, sect. 1, art. 3. (Ita S. Alphonsus). — Gotti, Theol., tom. 2, tr. 4, qu. 1, dub. 4, § 3, n. 9 et 11.

est peccatum nec veniale nec mortale. Cujus ratio est, quia talis motus sensualitatis non est in potestate hominis. — Tostatus vero, in *Matth. cap. IV, qu. 75*, ita loquitur: « In tentatione carnis peccatum dupliciter causatur: uno modo per consensum rationis ad ipsum motum illicitum; alio modo, per hoc quod ratio non cohibet illum motum inobedientiae quantum in se est ».

⁴ Adrianus, quidquid dicat Corduba, difficile ita explicari potest, ut ejus dicta sententiae hic expositae suffragari queant. Nam, *Quodlib. qu. 4, qu. de pecc. ignor., lit. G*, dicit de iis quae omnibus adultis necessaria sunt ad salutem: « Horum ignorantia in nullo est invincibilis, quin semper eam vincere posset, faciendo quod in se est ». Et *Quodlib. qu. 7, art. 1, lit. I*, de consensu haec asserit: « Est duplex consensus in opus aliquod mortale... Interpretativus dicitur instar et ad similitudinem causae privativae. Sicut enim nauta dicitur causa submersionis navis per suam absentiam, quando potuit et debuit prohibere submersionem navis, et non prohibuit; ita quis dicitur in aliquod consentire interpretative, quando potuit et debuit aliquid prohibere quod tamen prohibuit minime, et ita consensus negligentiae est consensus interpretativus, sine etiam quocumque actu positivo voluntatis ».

⁵ S. Antoninus, *Sum., part. 2, tit. 5, cap. 1, § 5, i. f.*, sententiam Petri a Tarantasia de complacentia in morosa delectatione adducit, et scribit: « Aut ergo manet talis complacentia post sufficientem deliberationem et animadversionem periculi, et tunc est mortale...; aut non manet, et sic est veniale ».

⁶ Wigandt, *tr. 4, exam. 2, n. 50*, haec quidem scribit: « Non excusatur [a culpa mortali] qui operatur inadvertentia affectiva: id est, cum quis potest et tenetur advertere ». Sed remittit lectorem ad *tr. 2, exam. 1, n. 23, resp. 3*, ubi loquitur de ignorantia antecedente, quae vocatur invincibilis, inculpabilis, « quia, inquit, morali diligentia superari ac tolli non

Sententia auctoris.

Ignorantia voluntaria ob negligentiam.

quod plura mala, quamvis actualiter et expresse non advertantur, bene tamen imputantur ad culpam ea patrantibus, si ipsorum ignorantia sit aliquo modo voluntaria, vel ob negligentiam, vel ob passionem aut pravam habitum, vel ob voluntariam inconsiderationem in operando.

Primo igitur modo ignorantia fit voluntaria ob negligentiam; ut docet S. Thomas, qui regulam ibi¹ praemittit, dicens: *Ignorantia quae est causa actus, quia causat involuntarium, de se habet quod excuset a peccato; eo quod voluntarium est de ratione peccati*. — Deinde subdit ignorantiam posse esse voluntariam duobus modis: *Vel directe, sicut cum aliquis studiose vult nescire aliqua ut liberiori peccet; vel indirecte, sicut cum aliquis propter laborem vel propter alias occupationes negligit addiscere id per quod a peccato retraheretur. Talis enim negligentia facit ignorantiam ipsam esse voluntariam et peccatum, dummodo sit eorum quae quis scire tenetur et potest. Et ideo talis ignorantia non totaliter excusat a peccato. Si vero sit talis ignorantia quae omnino sit involuntaria, sive quia est invincibilis, sive quia est ejus quod quis scire non tenetur; talis ignorantia omnino excusat a peccato. Nota: talis negligentia facit ignorantiam ipsam esse voluntariam*. Praeterea nota hic Angelicum ultimis verbis relatis non dubitare quod bene possit dari invincibilis ignorantia etiam eorum quae quis scire tenetur. — Idem scribit alibi²: *Ignorantia quae est omnino involuntaria non est peccatum. Et hoc est quod Augustinus³ dicit: Non tibi imputatur ad culpam si invitatus ignores. Per hoc autem quod addit: sed si scire neglexeris, dat intelligere quod ignorantia habet quod sit peccatum ex negligentia praecedente, quae nihil est aliud quam non applicare animam ad sciendum ea quae quis debet scire*. — Eodemque loco⁴ ait S. Thomas quod tum ignorantia reputetur voluntaria,

¹ Summa theologia, 1^a 2^{ae}, qu. 76, art. 3, corp. — ² De Malo, qu. 3, art. 7, ad 7^{um}. — ³ De Malo, qu. 3, art. 7, ad 8^{um}.

potest, vel quod nunquam in mentem venerit dubitare aut cogitare de opposito; vel, etsi in mentem venerit, tamen adhibita diligenti in-

cum homo, propter laborem addiscendi, vel ne impediatur a peccato quod diligit, scientiam recusat; et sic ignorantia est a voluntate quodammodo imperata.

Hisce igitur locis S. Doctor minime quippe culpabilem reputat ignorantiam ejus qui non advertit; sed ejus qui negligit sive recusat actu quodammodo a voluntate imperato animum applicare ad ea addiscenda quae scire tenetur circa praeceptum quod urget: ut expressius declarat⁴, inquit: *Causa ignorantiae est animus ad discendum non applicare; et hoc ipsum quod est non applicare animum ad sciendum id quod quis debet scire est peccatum omissionis*.

Secundo modo ignorantia fit voluntaria ob passionem quam quis vult deliberate sequi. — Illi enim qui secundum suam passionem operatur, bene imputabitur omnis pravus effectus tali passioni connexus, licet in particulari non agnoscat. Quia, cum homo passionem aliquam amplectatur, consequenter ipse amplectitur omnes effectus communiter ex illa passione provenientes, qui, etsi in particulari non praevidentur, praevidentur saltem in confuso: volens enim aliquam explere passionem, puta vindictam, admittit consequenter saltem in confuso quaecumque perversa media quae ad explendam passionem illam conducunt. Unde effectus provenientes, quamvis non sint voluntarii in se, sunt tamen voluntarii in sua causa, nimirum in adhaerendo passioni.

Ita etiam docet S. Thomas⁵, ubi ignorantiam hujus operantis per passionem vocat ignorantiam malae electionis, dicens: *Alio modo dicitur ignorantia voluntaria ejus quod quis potest scire et debet; sic enim non agere et non velle voluntarium dicitur... Hoc igitur modo dicitur ignorantia, sive cum aliquis actu non considerat quod considerare potest et debet: quae est ignorantia malae electionis, vel ex passione vel ex habitu proveniens*. —

⁴ De Malo, qu. 3, art. 7, corp. — ⁵ Sum. theol., 1^a 2^{ae}, qu. 6, art. 8, corp.

quisitione, non potuit haberi cognitio veritatis, et depelli ignorantia ».

¹ Ita sane apud D. Thomam; sed genui-

Ignorantia voluntaria ob passionem.

Idem repetit¹ ubi ait: *Si ligatio rationis per passionem in tantum procederet, quod non esset in potestate voluntatis huiusmodi ligamen removere..., non imputaretur ei ad culpam..., nisi forte quantum ad principium talis passionis, quod fuit voluntarium; poterat enim voluntas a principio impedire ne passio in tantum procederet.*

Praeterea alibi² dicit: *Quandoque vero passio non est tanta quod totaliter interceptat usum rationis; et tunc ratio potest passionem excludere divertendo ad alias cogitationes, vel impedire ne suum consequatur effectum.*

Tertio modo ignorantia fit voluntaria ratione pravi habitus; ut etiam habetur ex S. Thoma³. — Et tunc actus mali qui ex malo habitu proveniunt sunt pariter voluntarii: vel in sua causa, scilicet cum in principio prava consuetudo voluntarie contrahitur; vel potius, quia, ut sentio cum Antoine et auctore libri cui titulus: *Istruzione dei novelli confessori*⁴, huiusmodi peccatores male habituati, quamvis habeant cognitionem minus expeditam quam alii, semper tamen habent cognitionem aliquam actualem suorum criminum sufficientem ad reddendos actus delibatos et mortales. Cum enim ipsi parvipendant peccatum, non fit in eorum animis illa sensibilis et memorabilis impressio quae fit in alio habente conscientiam minus depravatam: et hinc eventit quod in eorum memoria non remanet vestigium actualis illius cognitionis quam satis habuerunt antea de peccato; aut vestigium est adeo leve, ut interrogati de facili respondeant quod non adverterint: sed cautus confessarius non debet ipsis fidem praestare. — Et idem videtur dici etiam posse de operantibus secundum suas pravas passiones: quibus non jam defuit omnis cognitio malitiae suarum culpam,

sed cognitio est in eis tam obscura ut vix discerni possit.

Quarto demum modo ignorantia fit voluntaria et culpabilis, ut dicunt Tanner⁴, Antoine⁵ cum S. Antonino, si homo in agendo advertenter negligit adhibere considerationem quam res agenda mereatur. — Illi enim qui jam advertit (ut recte ait Antoine) aliquid amplius considerandum, et tamen vult praecipitanter operari, merito imputantur omnes errores quos committit.

Contra vero mihi omnino tenendum videtur, si ignorantia nullo ex praedictis modis fuerit voluntaria, et homo nullam habuerit actualem advertentiam malitiae vel periculi nec directe nec indirecte, neque in se neque in sua causa; tunc nullo modo imputantur ei errores quos non advertit. — Ratio, quia, ut imputentur alicui effectus cuiusdam causae, debet necessario praecedere (saltem in principio) advertentia actualis et expressa malitiae objecti. Advertentia enim interpretativa, ut recte loquuntur Salmant.⁶, fundatur super aliquam advertentiam expressam, sicut voluntarium indirectum fundatur super directum. Praeterquam quod advertentia interpretativa supponit obligationem et potentiam advertendi; sed deficiente omni advertentia expressa, non est potentia advertendi, et ideo nec obligatio, cum nulla obligatio liget nisi prius quodammodo agnoscat.

Dices: Omnis ignorantia in eo qui tenetur et potest suam obligationem advertere, est vincibilis et propterea culpabilis. — Sed recte respondent Silvius et Suarez quod ille qui omnino ignorat malitiam objecti, et adhuc obligationem advertendi, habet quidem potentiam remotam sive physicam ad advertendum; sed caret potentia proxima et expedita, quae homini necessaria est ad cognoscendam

Ignorantia voluntaria ex praecipitatione.

Deficiente ignorantia voluntaria, deest peccatum.

Diligentia non requiritur summa.

Non sufficit potentia remota advertendi.

Auctores consentientes S. Doctori.

deformatem suarum actionum. *Quis... nesciat non esse in hominis potestate quid sciat?* ait S. Augustinus¹. Unde nequit ipse naturaliter ac humano modo suam vincere ignorantiam. Agnoscat quidem suam actionem qua actio est; sed ignorabit eam qua mala est: sola enim cognitio objecti in esse physico non est sufficiens principium ad discernendum, nec ad inquirendum objectum in esse morali, quod equidem prorsus differt a physico. *Quando nulla* (sapienter ait Pater Suarez²) *talis cogitatio in mentem subit, qua possit voluntas excitari ad... quaerendam scientiam..., non est in potestate hominis se ad illam movere; et consequenter non potest talis ignorantia homini imputari.* Et hoc est quod docet S. Thomas³, dicens: *Unde propter negligentiam ignorantia eorum quae aliquis scire tenetur est peccatum. Non autem imputatur homini ad negligentiam, si nesciat ea quae scire non potest: unde horum ignorantia invincibilis dicitur, quia studio superari non potest.* — Studium autem hoc, sive diligentia adhibenda ad expellendam ignorantiam, ut recte advertit Silvius⁴ cum Medina et Richardo, non debet esse summa; sed sufficit si sit moralis, et talis quam prudentes communiter adhibere solent in re gravi: superveniente enim dubio, indoctus debet consulere peritos; doctus vero, consulere libros vel cum aliis doctis rem conferre.

Hanc denique sententiam observo communiter teneri ab auctoribus, non solum probabilistis, qui eam non jam ut probabilem, sed *tamquam certissimam apud omnes* agnoscunt, sicut scribit Suarez⁵, at etiam antiprobabilistis. — Etenim de Sainte-Beuve, doctor Sorbonicus, sic ait⁶: *Si advertatur tantum in actum materialiter sive physice consideratum, et non formaliter seu moraliter, erit tantum vo-*

litus actus iste, ut est quid physicum, et non ut est quid morale; ergo non ut malum; et in hoc non erit malitia. — Card. Gotti⁶ scribit: *Dico secundo, ad peccatum mortale sufficere advertentiam implicitam seu virtuale malitiae actionis vel ejus periculi. Etenim eo ipso quo quis dubitat aut suspicatur de malitia suae actionis vel malitiae periculo, et tamen rei veritatem inquirere negligens, actionem ponit, censetur interpretative et ipsam malitiam velle.* — Pater Wigandt pariter inquit⁷: *Dico 1^o. Deliberatio seu advertentia est duplex: Una est plena et perfecta, quae adest quando homo advertit, non solum ad operationem quoad entitatem naturalem ejus, v. gr. ad esum carni-um; sed etiam ad ejus... malitiam aut periculum transgressionis legis. Alia est imperfecta, etc. Dico 2^o. Ut aliquid in individuo imputetur ad culpam mortalem, debet adfuisse plena et perfecta deliberatio.* — Consentit his S. Antoninus, qui ad peccandum mortaliter in delectatione morosa requirit non solum deliberationem, sed etiam animadversionem periculi, his verbis⁸: *Aut ergo manet talis complacentia post sufficientem deliberationem et animadversionem periculi; et tunc est mortale. Alio loco inquit⁹: Defectus recti iudicii ad inconsiderationis vitium pertinet, prout scilicet aliquis in recte iudicando deficit, eo quod contemnit vel negligit attendere ea ex quibus rectum iudicium procedit.* Consentit etiam Contin. Tournely, qui sic concludit¹⁰: *Itaque, ut intra veri... limites gradum sistamus, existimamus eum qui ita non advertit ad peccati malitiam, ut vel naturali raptus distractione, vel ob similem causam advertere non possit, peccato non teneri. Sic excusabitur... (poenitens) qui injunctam... poenitentiam prae oblivione non implet. Verum aliter dicendum de... actionibus*

¹ De Malo, qu. 3, art. 10, corp. — ² 1^a 2^a, qu. 77, art. 7, corp. — ³ Loc. cit., qu. 6, art. 8, corp. — Antoine, de Peccat., cap. 5, quaest. 4. — ⁴ Tom. 2, disp. 4, qu. 5, dub. 5, n. 105.

⁵ De Peccat., cap. 4, qu. 7. — S. Anton., part. 2, tit. 5, cap. 11. — ⁶ Tr. 20, cap. 13, n. 7. — Silvius, in 1^a 2^a, qu. 76, art. 3, quaest. 3, concl. 2. — Suarez, de Censur., disp. 4, sect. 8, n. 18.

nus Augustini textus, de Lib. arbit., lib. 3, cap. 19, n. 53, est: « Non tibi deputatur ad culpam quod invitus ignoras, sed quod negligis quaerere quod ignoras ». Migne, Patrol. lat., tom. 32, col. 1297.

^h) Auctor operis Istruzione per li novelli confessori de hac materia silet; sed loquens de rudibus qui saepe peccata admittunt, ignorant, ut ajunt, ea esse peccata, haec, part. 1, cap. 6, n. 112, advertit: « Ne facile existimet

¹ De Spiritu et Littera, cap. 35, n. 63, i. f.; Migne, Patrol. lat., tom. 44, col. 242. — ² De Censur., disp. 4, sect. 8, n. 18. — ³ 1^a 2^a, qu. 76, art. 2, corp. — ⁴ In 1^a 2^a, qu. 76, art. 3, concl. 1; et quaest. 3, concl. 1. — Barthol. Medina, in 1^a 2^a, qu. 76, art. 2, dub. ult. — Richard. Hallus,

de Quinquartita Consc., lib. 1, cap. 23. — ⁶ De Peccat., disp. 5, sect. 1, art. 3. (Ita S. Doctor). — ⁷ Theol., tom. 2, tr. 4, qu. 1, dub. 4, § 3, n. 11. — ⁸ Tr. 4, exam. 2, n. 50, v. Dico 1^o. — ⁹ Part. 2, tit. 5, cap. 1, § 5. — ¹⁰ Loc. cit., cap. 11, in princ. — ¹¹ De Peccat., part. 1, cap. 4, art. 1, obj. 4, ad 2^{am}.

confessarius eam quam isti allegant ignorantiam, ejusmodi esse ut merito invincibilis reputetur ».

¹⁾ Suarez haec, de Censur., disp. 4, sect. 8, n. 17, scribit: « Ignorantia actualis per inconsiderationem aliquando est invincibilis,

quas... eliciunt aut omittunt viri terrenis rebus absorpti, passionibus suis... servientes, assueti ut nequidem cogitent se non cogitare. Sed idem jam nos admisimus, supra.

Consentit etiam Antoine, qui¹, agens de ignorantia, dicit inadvertentiam sive inconsiderationem esse culpabilem in eo qui debitam diligentiam omittit; vel qui praecipitanter agit jam advertens rem indigere majori consideratione; vel qui actu positivo vult sequi passionem quae advertentiam impediatur: *E contra* (dicit) *si (inadvertentia) sit invincibilis in homine habente cognitionem habitualement debitam, est prorsus inculpabilis, et excusatur a peccato ea quae ex illa fiunt contra legem; quia malitia actus tunc nullatenus, ne interpretative quidem, est voluntaria; nam sine potestate cognoscendi non potest esse volitio.*

Hinc concludendum quod opinio eorum (si forte adsunt) qui dicunt operanti adversus legem imputandos esse omnes errores quos committit, etiamsi nulla unquam intercesserit actualis advertentia, nec directa nec indirecta, in se vel in causa, saltem in confuso, sed tantum ad fuerit advertentia interpretativa, in hoc dumtaxat consistens quod ipse debuit et potuit sola potentia physica et remota malitiam advertere: haec opinio nullo modo sustineri potest. — Alias sequeretur quod plurimi homines multis mortalibus culpis gravatos se invenirent, quin circa illas ullam cognitionem unquam habuerint.

Dicent quod homines illi in poenam aliarum culparum, puta ob cupiditates suas non repressas, obligationes proprii status non impletas caeterasque negligentias, merentur subtractionem lucis, qua alioquin bene advertissent operationum suarum malitiam: et ideo omnes sui errores imputantur ad culpam. — Sed ut illatio haec valere posset, prius probanda esset supposita propositio, quae nobis mi-

¹ Theol. mor., de Peccat., cap. 4, qu. 7. — ² Lect. 7, in cap. 1. epist. ad Rom., init. — ³ In 1^a 2^a, qu. 76,

etiamsi sit juris et praecepti, quod ex obligatione officii scire considerare teneor, ut est

nime probatur. Nam ratione aliorum defectuum Deus privabit aliquem sua ulteriori luce, qua tentationibus et passionibus propriis restitisset, nisi defecisset in aliis; itaque subtractio illa efficiet quod talis homo incidat in culpas quas satis advertit ut culpas: sed non efficiet quod ei imputentur errores quos nullo modo, neque expresse neque in confuso, ut culpas agnoscit; quia ubi non est cognitio, non est libertas; et ubi non est libertas, non est peccatum.

Instabunt: Sed S. Thomas² dicit: *Si... ignorantia causetur ex culpa, non potest subsequentem culpam ignorantia excusare.* — At hoc dicimus sane intelligendum de ignorantia voluntaria aliquo ex modis, ut supra ab eodem Angelico explicatis. Praeterquam quod S. Doctor loquitur ibi de infidelibus, quibus errantibus in fide, ob eorum certe culpabilem ignorantiam, merito imputantur ad culpam omnia mala quae patratur.

Praeterea, si absque ulla advertentia imputantur homini omnes sui errores, quamvis ipse, debita diligentia jam adhibita, recte operari iudicet; sequeretur quod ad honeste operandum non sufficeret sequi sententias (si sint minus tutae) nec probabiliores, nec probabilissimas, nec etiam moraliter certas. — Sed hoc dici nequit, cum ab Alexandro VIII damnata sit prop. 3, quae dicebat: *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.*

Remanet objectionibus prolixis adversariorum satisfacere; sed nos brevi expediemus.

Opponent 1^o illud in *reg. 13 juris, in 6^o*, ubi dicitur: *Ignorantia facti, non juris, excusatur.* — Sed huic bene respondet Silvius³ id intelligi de statutis forensibus; uti jam explicat Glossa. In foro enim judiciali post legis promulgationem ignorantia transgressorum ordinarie praesumitur vincibilis: nisi adsit aliqua ratio quae contrarium praesumere faciat, ut

art. 3, quaer. 2, resp. ad object. 1. — Glossa in regul. juris 13, in 6^o.

certissimum apud omnes. Haec sunt quae apud Suarez praesenti casui applicari possunt.

habetur^{m)} in cap. *Cum in tua*, tit. *Qui matrim. accus. possunt.*

Opponent 2^o quod si ad omnia peccata requireretur actualis advertentia, inculpabiles reputandi essent Judaei crucifigentes Dominum, pagani occidentes martyres, et haeretici innumera crimina perpetrantes. Sed uno verbo his omnibus respondetur, nempe quod horum omnium ignorantia fuit et est omnino crassa. Loquens enim Christus Dominus de Judaeis, dixit: *Si opera non fecissem in eis, quae nemo alius fecit, peccatum non haberent* (Joan. xv, 24). Idem quippe dicendum de infidelibus et haereticis, quibus, ob suam malitiam vel supinam negligentiam, omnes sui errores juste imputantur ad culpam.

Opponent 3^o quod sententia requirens aliquam advertentiam actualem non differt ab ea quae peccatum philosophicum tuebatur a culpa theologica immune. — Sed respondetur quod ideo praefata opinio proscripta fuit ab Alexandro VIII, quia ille qui operatur contra rectam rationem (ut supponitur in peccato philosophico), etiamsi non reputet laedere Deum, reipsa jam laedit: offendendo enim naturam rationalem, offendit simul ipsius naturae auctorem. Sed in tali peccato semper requiritur ut homo advertat suam actionem rectae rationi adversari. Quid ergo commune est inter peccatum philosophicum et actionem illam quam quis nullo modo,

S. August., *Retract.*, lib. 1, cap. 9, n. 4; ap. Migne, *Patrol. lat.*, tom. 32, col. 596. — ¹ 1^a 2^a, qu. 74, art. 1. — ² *Append. de Peccat.*, diss. 1, cap. 2, spec. 3. — ³ *De peccat.*, cap. 4, art. 1, i. f. — ⁴ *De Peccat.*, cap. 3, n. 7. — ⁵ *Tr. 4*, exam. 2, n. 50, v. *Dico 2*. — ⁶ *Theol. mor.*, tr. 1, cap. 9,

^{m)} Seu potius colligitur ex dicto capite, ubi statuitur repellendum esse ab accusatione matrimonii eum qui tempore publicationum non prodiit ad accusandum, nisi in ejusmodi circumstantiis tum versatus fuerit, quae eum vel ab accipienda notitia publicationum vel ab accusando impedièrunt; aut nisi juramento firmiter se postea didicisse quae tunc objicit.

5. — ^{a)} Cap. *Pueris 1, de delict. pueror.*, quod Navarrus hic allegat, dicit tantummodo: « Pueris grandiusculis peccatum nolunt attribueri quidam nisi ab annis xiv, cum pubescere coeperint... Quis vero audeat affirmare furta, mendacia et perjuriam non esse peccata? At his plena est puerilis aetas ». Et Glossa in exposit. casus dicit: « Nota quod pueri *doli capaces* peccare possunt in multis ». Sed prae-

ter hoc caput, Navarrus adducit etiam cap. *Omnis utriusque sexus 12, de poenit. et remiss.*, ubi habetur quemcumque fidelem teneri confiteri peccata sua « postquam ad annos discretionis pervenerit ». Item can. *Inebriaverunt, caus. 15, qu. 1*, quem Navarrus hic etiam adducit, aperte declarat ad peccatum mortale requiri consensum perfectum.

II. DE CONSENSU VOLUNTATIS.

5. — Certum est peccatum voluntate committi, ut docent omnes cum S. Augustino et S. Thoma¹. Sed hic praenotandum 1^o ad peccatum mortale requiri omnino perfectum consensum, sive deliberationem voluntatis. — Id commune et certum est apud DD. adhuc rigidioris sententiae. Ita enim rigidissimus Contenson², Contin. Tournely³, Concina⁴, Wigandt⁵, Genettus⁶, ubi ait: *Cum peccatum ex voluntate tantum proveniat... si deliberatio sit imperfecta tantum, peccatum erit tantum veniale.* Ita etiam Navarrus⁷, ubi: *Ad constituendum peccatum mortale iudicium integrum requiritur... cap. 1, de delict. pueror.* ^{a)} Item Salmant.⁸ cum Cajetano, Vasquez, Sanchez, Palao et aliis innumeris, ex D. Thoma⁹, ubi docet: *Potest... quod est ex genere mortale, esse veniale propter imperfectionem actus, quia non perfecte pertingit ad rationem actus moralis, cum non sit deliberatus, sed subitus.* Idemque docet S. Doctor, ubi ait tunc pollutionem semidormientis esse mortale, quando est cum *deliberato consensu* advertenter acceptata^{b)}. Idem D. Antoninus^{c)}. — Et rationem clarius explicat Con-

quaest. 12. — ² *Manual.*, cap. 16, n. 8. — ³ *Tr. 20*, cap. 11, n. 5. — ⁴ *Cajetan.*, v. *Delectatio*. — *Vasq.*, in 1^a 2^a, disp. 107, cap. 4. — *Sanch.*, *Decal.*, lib. 1, cap. 1, num. 6. — *Palao*, tr. 2, disp. 2, punct. 6, num. 3. — ⁵ 1^a 2^a, qu. 88, art. 6, corp.

ter hoc caput, Navarrus adducit etiam cap. *Omnis utriusque sexus 12, de poenit. et remiss.*, ubi habetur quemcumque fidelem teneri confiteri peccata sua « postquam ad annos discretionis pervenerit ». Item can. *Inebriaverunt, caus. 15, qu. 1*, quem Navarrus hic etiam adducit, aperte declarat ad peccatum mortale requiri consensum perfectum.

^{b)} Verba S. Thomae in 4, *dist. 9, quaest. 1, art. 4, solut. 1, ad 5*, haec sunt: « Potest tamen contingere quod in ipsa evigilatione peccatum oriatur, siquidem pollutio propter delectationem placeat; quod quidem erit veniale peccatum, si sit ex surreptione talis placentia; mortale autem, si sit cum deliberante consensu ».

^{c)} S. Antoninus, *Sum.*, part. 2, tit. 6, cap. 5,

Lethale
requirit
perfectum
consensum.

tenson¹, dicens quod ad peccatum mortale requiritur perfecta deliberatio, quia motus nostri in tantum sunt culpabiles in quantum sunt voluntarii; in tantum autem sunt perfecte voluntarii in quantum sunt deliberati: porro ad peccatum mortale, quod est plena et consummata culpa, requiritur perfectum voluntarium.

Praenotandum 2^o consensum posse esse expressum sive directum; et implicitum sive indirectum, quando scilicet quis vult causam ex qua necessario oritur effectus: tunc enim si vult causam directe, indirecte vult etiam effectum.

Praenotandum 3^o quod post advertentiam intellectus triplici modo potest se ferre voluntas erga objectum malum propositum: 1) positive consentiendo in illud; 2) non consentiendo nec resistendo, sed tantum negative se habendo; 3) positive resistendo.

6. - Hinc oritur magna illa Quaestio inter doctores: *An peccet graviter qui negative se habet et positive non resistit motui appetitus sensitivi circa objectum sub mortali prohibendum?*

Hic praemittendum, certum esse de fide, contra novatores, motus sensualitatis sine ullo voluntatis consensu non esse lethales; ex Tridentino², ubi dicitur: *Concupiscentiam, quam aliquando Apostolus*

peccatum appellat, s. synodus declarat, Ecclesiam catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quod vere et proprie in renatis peccatum sit; sed quia ex peccato est, et ad peccatum inclinatur. Si quis autem contrarium senserit, anathema sit.

Immo, quidquid dicant Cajetanus et Gonet, videtur certum esse tales motus ne veniales quidem esse, ex eodem Tridentino³, ubi simul dicitur, quod concupiscentia nocere non consentientibus et viriliter per gratiam Christi repugnantibus non valet. Vide Wigandt⁴. - Hinc pro responsione ad quaesitum tres adsunt sententiae:

Prima, cum Valentia, Lessio, Vasquez, etc., apud Salmant.⁵, affirmat peccari graviter, etiam cessante periculo consensus. - Ratio istorum, quia voluntas tenetur non solum non consentire, sed etiam resistere motibus inordinatis appetitus sensitivi.

Secunda sententia, cum Tamburinio^{a)} et aliis apud Croix⁶, dicit talem ne venialiter quidem peccare, remoto periculo consensus. - Sed hanc sententiam asserunt Salmant.⁷ communiter rejici; unde merito dicunt cum Croix^{b)}, in praxi nullatenus esse tenendam.

Tertia et vera sententia, cum S. Thoma^{c)},

¹ Lib. 7, Append. de Peccat., diss. 1, cap. 2, spec. 3. - ² Sess. 5, decret. de pecc. origin., n. 5. - *Cajetan.*, in 1^{am} 2^{ae}, qu. 74, art. 4. - *Gonet*, *Clyp.*, part. 2, tr. 5, disp. 5, n. 18. - ³ Loc. cit. - ⁴ Tr. 4, exam. 2, n. 44. - *Valent.*,

in 1^{am} 2^{ae}, disp. 6, qu. 4, punct. 3, v. *Nihilominus*. - *Less.*, de Just. et Jure, lib. 4, cap. 3, n. 117. - *Vasq.*, in 1^{am} 2^{ae}, disp. 108, cap. 2, n. 2. - ⁵ Tr. 20, cap. 13, n. 13. - ⁶ Lib. 5, n. 111. - ⁷ Loc. cit., n. 14.

v. *Secunda causa*, non quidem de semidormientis pollutione loquitur, sed de pollutione quae « in somnis » accidit. Quando autem « ex cogitatione praecedenti contingit aliquem dormientem pollui » ex cogitatione scilicet carnalium vitiorum: tunc « habet rationem culpae ex parte causae suae, cum scilicet cogitatio praecedens fuit cum delectatione sensuali, fuit ibi veniale; mortale autem, si fuisset cum deliberativo consensu ».

6. - *a)* Tamburinus a Croix perperam allegatur; nam, in *Decal.*, lib. 10, cap. 2, n. 2, sententiae Castropalai adhaeret: « De hac re, inquit, non ego loquar, sed Castropalaus »; et adducit verba hujus auctoris docentis, *tr. 2, disp. 2, punct. 10, § 5, n. 3*, sibi probabilius videri « non peccare mortaliter voluntatem quae non reprimat hos turpes motus, sed mere negative se circa illos habet, dummodo absit periculum pollutionis aut ulterioris gravis

consensus ». Quibus sic relatis, Tamburinus addit n. 3: « Illud fatetur [Castropal., loco cit., n. 6] cum communi esse veniale..., si cum possis, non reprimas, neque excusationem habeas cur non reprimas: quia negari non potest illos motus esse deordinatos et ad copulam incitare ». Tenet igitur tertiam sententiam, quam S. Alphonsus veram appellat.

b) Croix asserit quidem hanc sententiam in praxi non esse tenendam; sed Salmant., *loc. cit.*, n. 14, dicunt solum: « Haec sententia improbabilis est, proindeque ab omnibus rejicitur ».

c) S. Thomas, *de Verit.*, qu. 15, art. 4, de delectatione morosa disputans, haec in *resp. ad 10* habet: « Antequam ratio delectationem perpendat vel nocumentum ipsius, non habet interpretativum consensum, etiamsi non resistat; sed quando jam perpendit ratio de delectatione insurgente et de nocumento conse-

Vera sententia: secluso periculo, veniale.

Sanchez^{d)}, Gersonio^{e)}, Palao, Rodriguez, Granada et Salmant.¹, tenet, cessante periculo consensus, esse veniale non resistere positive motibus illicitis; sed non mortale. Idque videtur expresse confirmare S. Thomas², ubi ait: *Peccatum mortale non potest esse in sensualitate, sed solum in ratione*. - Ratio igitur est: tum quia consensus ad graviter peccandum non provenit ex appetitu, sed ex voluntate, quae cum non positive consentit, non committitur mortale. Et ideo committitur veniale, in quantum homo cavere debet ne appetitus trahat post se voluntatem: sed haec obligatio, quando periculum consensus non est proximum, est tantum levis.

Palao, tr. 2, disp. 2, punct. 10, § 5, n. 3. - *Rodrig.*, Sum., part. 1, cap. 210, num. 1 et 3. - *Jacob. de Granada*, in 1^{am} 2^{ae}, contr. 6, tr. 4, disp. ult., num. 2. - ¹ Tr. 20,

Tum quia, si sub gravi teneremur omnes motus inordinatos positive repellere, teneremur ad impossibile: impossibile enim est, ut ait Cajetanus^{f)}, omnes hos motus collective sumptos positive coercere.

7. - Ex his tamen inferitur quod quando delectatio venerea supervenit, tenemur sub gravi ei positive resistere; quia hujusmodi commotiones, quando sunt vehementes, plerumque, si positive non repellantur, saltem per actum simplicis displicentiae, trahunt secum consensum voluntatis. - Ita Croix^{g)} et Busenbaum (infra, n. 29, resp. 2), Holzmann^{h)}, Silviusⁱ⁾, [Contin.] Tournely^{j)}, Sporer^{k)}, et Salmant.^{l)} cum communi doctorum.

cap. 13, n. 15 et 16. - ² 1^{ae} 2^{ae}, qu. 74, art. 4, corp. - ³ In 1^{am} 2^{ae}, qu. 74, art. 8, quaer. 1, concl. 4, *Tactia obj.* - ⁴ Tr. 1, cap. 6, n. 14. - ⁵ Tr. 20, cap. 13, n. 19.

Venerae delectationi non positive resistere, lethale.

quente, utpote cum percipit homo se totaliter per hujusmodi delectationem in peccatum inclinari et in praeceptis ruere, nisi expresse resistat videtur consentire. Et tunc peccatum ad rationem transfertur per actum ejus ».

d) Sanchez hanc opinionem, quam, *de Matrim.*, lib. 9, disp. 45, n. 24, de venerea delectatione disserens, probabilissimam appellaverat, in *Decal.*, lib. 1, cap. 2, n. 13, de quocumque pravo appetitu motu, vocat communem, satisque probabilem existimat, quin etiam in rigore metaphysico probabiliorum. Advertit tamen « priorem [esse scilicet mortale negative se habere] practice fere semper esse veram, quando post plenam deliberationem, nullus actus contrarius est in voluntate, non quo conetur voluntas resistere ac appetitus delectationem reprimere; sed nomine actus contrarii, formalem illius delectationis displicentiam intelligo.... Ducor, quia alias voluntas fere semper exponitur proximo consensus periculo ».

e) Gersonius a Sanchez hic utique citatur; sed haec dumtaxat in *Compend. theol.*, de *Delect.*, § *Ut negligens*, scribit: « Qui avisatus et deliberatus prohibere potest et non prohibet, consentire videtur. Qui quidem consensus interpretativus et aequivalens ipsius rationis superioris, quando est circa ea vel super eis quae de suo genere peccata mortalia existunt, est semper peccatum mortale; quia licet tunc non sit expressus Dei contemptus..., est tamen interpretativus, permissivus et aequivalens, permittens scilicet post talem sufficientem delectationem talemque advertentiam seu animadversionem periculi et peccati, etc., teneri a ratione inferiori illa quae statim respui aut reprimi debuerant. Et enim ratio superior, quotiens non dirigit seu cohibet aliquem actum vel aliquam passionem interiorem alicujus

peccati mortalis; et hoc post sufficientem deliberationem et advertentiam talis periculi talisque peccati quod sic imminet et incumbit..., dicitur consentire et contemnere ».

f) Cajetanus, in *1am 2ae*, qu. 74, art. 3, ita loquitur: « Quod voluntas possit et debeat semper singulos motus sensualitatis aut vanitatis praevinire, non videtur consonum, eo quod videtur quod sit obligatio ad impossibile in reali executione singularum praeventionum ».

7. - *a)* Croix, lib. 5, n. 109, dicit in generali tantum, illum qui se habet negative circa delectationem morosam, maxime venream, peccare mortaliter, pro gravitate objecti vel delectationis, « si per hoc se exponat periculo consensus ». At secluso periculo consensus, n. 111, fatetur sententiam docentem nullam adesse positive resistendi obligationem, videri quidem speculative loquendo probabiliorum; « in praxi tamen (subdit) tenenda non est, quia quando quis facile potest resistere positive..., qui hoc omittit, convincitur non illubenter habere tales motus, et esset praesumptio.... credere tum non adesse formale periculum consentiendi in delectationem; immo talis permissio saepe esset virtualis complacentia ».

b) Holzmann habet rationem dumtaxat, quam S. Alphonsus ad suae sententiae probationem affert: quod scilicet commotiones carnales, cum sunt vehementes, plerumque, nisi eis resistatur, consensum voluntatis secum trahunt: « Quamvis delectationem rationalem (ita ille *de Praec. decal.*, n. 695) a sensibili realiter distingui certum sit; propter naturalem tamen connexionem et sympathiam quam habent inter se voluntas et appetitus sensitivus, difficillimum est illas ita separare, ut, data una, non detur reipsa et surgat etiam altera ».

c) Contin. Tournely in hoc quidem consentit quod docet obligationem semper adesse

Consensus expressus et implicitus.

Post advertentiam triplex status voluntatis.

Motus sensualitatis sine consensu, nec lethalis nec venialis.

Modus repellendi tentationes carnales quoad sensum.

Quoad mentem.

8. - Notandum autem hic: I^o. Quod ad repellendas tentationes carnales: quoad *sensum*, valde prodest, ut commotiones compescantur, partes commotas vestibus tegere ac comprimere; ut advertit quidam auctor modernus. Quoad *mentem* autem praeservandam a consensu, prodest sane cogitatio de Passione Jesu Christi, vel de poenis inferni, vel de morte, etc.: et etiam de cruciatu remorsus quem patitur anima post peccatum patratum. Magis vero necessarium erit in hujusmodi concupiscentiis ad orationem recurrere; castitas enim non nisi a Deo obtinetur, ut fatetur Salomon (Sap. viii, 21.): *Et ut scivi quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det, etc.* Et ordinarie Deus non dat nisi peccatis, ex illo S. Joannis, xvi, 24: *Petite et accipietis*. Hinc tentatus auxilium tunc imploret a Domino, a Deipara Immaculata, a Sanctis puritatis amantioribus, ut a S. Aloisio Gonzaga, a S. Philippo Nerio, etc. Prae omnibus autem sufficere et erit remedium aptius, quia brevius et facilius, invocare confidenter et pluries veneranda et

¹ Tr. 1, cap. 6, n. 16, i. f. - ² Decal., cap. 3, de 6^o Praec., art. 9, concl. 3, v. *Duplici porro*. - ³ De Peccat., diss. 1, cap. 2, spec. 3, v. *Non infictor*; et diss. 2, cap. 1, spec. 1,

potentissima nomina Jesu et Mariae. Maxime etiam juvabit ferventem actum amoris erga Deum elicere, propositum renovando mortem potius subeundi quam peccandi. - Sufficit etiam in actu commotionis animum ad alia divertere, cum hoc etiam sit positive resistere ^{a)}; ut bene advertunt Sporer ¹, [Contin.] Tournely ², Contenson ³ et Croix ⁴. Et si motus sint leves, melius erit eos contemnere sine positiva resistantia. Croix ⁵ cum Bonaespei ^{b)}.

9. - Notandum II^o. Non esse obligationem motibus carnalibus resistendi positive, si justa adsit causa non resistendi: nempe si quis expertus sit resistendo magis motus excitari et augeri; vel si motus ortum habeant ex actione necessaria vel utili, v. gr. ex auditione confessionum, ex lectione rerum turpium scitu utilium, ex tactu necessario ad medendum, et simili. Tunc enim ex una parte, causa motuum non tenemur operam relinquere, ut docent DD. communiter, cum Sporer ⁶, Contenson ⁷, et Salmant. ^{a)}, Croix ^{b)}, Suarez ^{b)} et aliis; et ex alia, neque tenemur tunc

part. 1, v. f. - ⁴ Lib. 5, n. 111, v. f. - ⁵ Loc. cit., i. f. - ⁶ Loc. cit., n. 13. - ⁷ De Peccat., diss. 1, cap. 2, specul. 3, v. *Non infictor*.

Causae justae non positive resistendi motui carnali.

Omissio requirit actum positivum voluntatis.

motibus positive resistere, si non facile negotium sit illos repellere. - Sat est igitur tunc negative se habere cum firmo proposito nunquam consentiendi: ipsa enim non consentiendi actualis cura sufficit tunc ad liberandum hominem a culpa, saltem mortali; etsi non a veniali, si resistantia sit tepida: ut dicunt Toletus ^{c)}, Cajetanus ^{c)}, Laymann ^{c)}, etc. cum Salmant. ^{c)}. Verum Croix ^{d)} cum Azor ^{d)} et Sanchez ^{d)}, ut certum supponit quod in casu praedicto, quando tentatio diu durat, et nimis molestum foret jugiter motus positive repellere, nullum peccatum sit eos permittere negative se habendo. Et sic facere consulit [Contin.] Tournely ¹ cum Silvio his qui sunt timoratae conscientiae.

10. - Hic demum adnotanda sunt aliqua circa peccata *omissionum*.

Et notandum I^o. cum S. Thoma et Salmant. ², ad quodlibet peccatum omissionis

¹ In Decal., cap. 3, de 6^o Praec., art. 9 v. *Dixi si causam*. - *Silvius*, in 1^o 2^o, qu. 74, art. 8, quaer. 1^o, concl. 2. - *S. Thom.*, de Malo, qu. 2, art. 1, corp.; et 1^o 2^o, qu. 71, art. 5. - ² Tr. 20, cap. 10, n. 11. - ³ Tr. 20, cap. 10, n. 12 et 13. - *Cornejo*, in 1^o 2^o, tr. 7, disp. 3, dub. 3 et 9. - *Montesin.*, in 1^o 2^o, qu. 71, disp. 2, qu. 3, n. 21 et 30. - *Suar.*, in 1^o 2^o, tr. 5, disp. 3, sect. 3, num. 4. - *Jacob. de*

requiri actum positivum voluntatis; voluntas enim non exercetur nec peccat, nisi per actum.

Notandum II^o. Actus omissionem concomitantes, ut ludere, edere, dum v. gr. omittitur Sacrum, non esse peccaminosos, nisi sint causa omissionis, puta cum lusus est causa omittendi Sacrum. Ita Salmant. ³, Cornejo, Montesinos, etc. - Tunc autem actus influentes eandem malitiam omissionis induunt, non vero diversam; ut (contra Suarez, Granada, etc.) tenent Contin. Tournely ⁴, Lugo, Becanus, Bonacina, Azor, Filiucci et Salmant. ⁵ cum aliis et communi. Quare sufficit tunc tantum omissionem confiteri.

Si vero actio quae est causa omissionis, sit etiam grave peccatum, nempe si quis omittat Sacrum ob furandum, tunc furtum potest dici in confessione seorsim ab omissione Sacri; quia tunc furtum non est nisi

Granado, in 1^o 2^o, contr. 6, tr. 2, disp. 8, sect. 3, n. 22. - ⁴ De Peccat., part. 2, cap. 3, v. *Dico 2*. - *Lugo*, de Poenit., disp. 16, n. 479. - *Becan.*, de Peccat., cap. 3, qu. 5, n. 3. - *Bonac.*, disp. 2, de Peccat., qu. 4, punct. 4, n. 27. - *Azor*, part. 1, lib. 4, cap. 3, quaer. 7^o. - *Fili.*, tr. 21, cap. 7, num. 270. - ⁵ Tr. 20, de Princip. moralit., cap. 10, num. 19.

motibus venereis positive resistendi; atvero hanc obligationem non ex solo consensus periculo repetit; scribit enim, *Decal., cap. 3, de 6^o Praec., art. 9, concl. 2*: « Quoties ex perseverantia motus carnalis imminet periculum consensus, tenetur voluntas sub peccato lethali eidem positive et efficaciter resistere; ac proinde peccat mortaliter, si se solum negative habeat ». At *concl. 3*, subdit: « Secluso etiam periculo consensus, tenetur voluntas motibus qui vel sua culpa vel naturaliter exsurgunt positive refragari, quando eos satis advertit; unde peccat si se habeat negative, nisi justa excuset causa ». Quod autem hic intelligat de peccato gravi, ex probatione luculenter colligitur cum in confirm. haec scribat: « Qui sine rationabili causa permitteret se ab alio, etiam non peccante... impudice tangi, etiamsi non adverteret sibi inde imminere periculum positive consentiendi... sine dubio peccaret mortaliter: atqui non magis licet tranquillum et inertem manere circa motus turpes seu a daemone seu a natura suscitatos, quam circa motus ab alio quopiam prodeuntes ».

8. - ^{a)} De eodem argumento haec prudenter scribit S. Doctor in *Hom. apost., tr. 3, n. 43*: « Prae ceteris eos moneant [confessarii] ut in turpibus tentationibus, ne cum eis mente sermocinentur; sed propositum renovent se

mori potius esse paratos quam assentiri Dei offensae, et ut inde statim invocent pluries cum fiducia SS. Nomina Jesu et Mariae... Dixi: *ne mente cum tentationibus sermocinentur*; omnes enim spiritus magistri advertunt quod in hujusmodi sensus tentationibus, sicut etiam in illis contra fidem, satius est mentem alio divertere, quam manu cum eis (ut dici solet) conflictari, contrariis voluntatis actibus obstando et rationes exquirendo quibus sibi suadeat cur consentire non debeat ».

^{b)} Franciscus Bonaespei hoc satis perspicue innuit; negat enim, *tom. 4, tr. 2, disp. 10, n. 23*, peccare mortaliter eum qui venereis motibus levibus positive non resistit; quod assertum *n. 26*, his verbis probat: « Plerumque tales motus positiva ac reflexiva resistantia accrescunt, puraque consensus et dissensus negatione, ac sic non reflexione evanescent, uti experientia docet. Denique, quia, cum motus illi habeant multas valde causas naturales, et ideo etiam in timoratis frequentes sint, si resistantia positiva continuo foret necessaria, non parum homines etiam pios et timoratos turbaret et scrupulis vexaret ».

9. - ^{a)} Salmant., *tr. 20, cap. 13, n. 20*: « Non tenemur, inquit, sub mortali occasionem et opus inceptum omittere ».

^{b)} Causa necessaria vel utilis quam S. Al-

phonsus hic negat esse omittendam, relative et sub quadam distinctione intelligenda videtur; quod Suarez, *in 1^o 2^o, tr. 5, disp. 5, sect. 7, n. 21*, his verbis explicat: « Quanta vero et qualis debeat esse utilitas istius operationis, varie explicatur ab auctoribus, et non potest certa regula praescribi; solum sunt advertenda duo. Primo considerandum est an opus *ex natura sua* sit aptum natum ad excitandam istam concupiscentiam; nam tunc fere semper vitandum est, quando non est ingens utilitas vel necessitas... Si vero opus non ex natura sua id habet, sed *per accidens*, raro tenetur homo illud relinquere, propter concupiscentiam suborituram; quia ea quae sunt per accidens proprie non cadunt sub lege... Advertendum est secundo qualis sit concupiscentia quae sequitur: nam quanto illa fuerit gravior aut magis consummata, tanto majori studio excutienda; unde oportebit interdum omittere aliquam actionem, si sit periculum talis concupiscentiae, non vero si sit minoris; et eodem modo minori culpa vitanda sunt ista quando statim et in vigilia timeatur quam si in futuro et in somno timeatur, quia illa sunt minus humana et minus certa, et minus periculum consentiendi, quod in hac materia semper non nihil timendum est ». Id ipsum, sed brevius, Croix assertit *lib. 5, n. 110*, Suarium allegans, et docet nullum esse

peccatum in his negative se habere, « si ideo necesse foret omittere actionem aliquam honestam et utilem... maxime si opus agendum ex natura sua non sit excitativum talis concupiscentiae; tum enim homo non tenetur illud omittere propter concupiscentiam suborituram ».

^{c)} Toletus, Cajetanus et Laymann non satis accurate citantur a Salmant., qui, *tr. 20, cap. 13, n. 20*, duo simul et eadem propositione tractant, nempe: veniale quidem esse negative se habere ob tepidam resistantiam, non tamen esse mortale; et deinde auctores indiscriminatim allegant. Atvero Toletus, *lib. 5, cap. 14, n. 3*; Cajetanus, v. *Delectatio*; Laymann, *lib. 1, tr. 3, cap. 6, n. 7*, negant dumtaxat esse mortale negative se habere.

^{d)} « In casu praedicto », id est delectationis morosae praesertim venereae, Croix, *lib. 5, n. 110*, negat ullum peccatum esse, si adsit causa rationabilis negative se habendi: « Causae autem rationabiles (addit) sunt hae... si nimis molestum foret continuo positive resistere, quod utique esset, quando tentatio diu durat; si conatus sit resistere et nil profecerit, ut habent Azor et Sanchez ». Et sane hoc ultimum dictum habet Azor, *part. 1, lib. 4, cap. 6, qu. 5*, v. *Ut propositam*; et ex ipso, Sanchez, *Decal., lib. 1, cap. 2, n. 12*.

Actus concomitans omissionem, quando peccaminosus.

causa aggravans, non autem mutans speciem. — Ita Navarrus ^{a)}, Lugo, Diana, Leander cum Salmant. ¹⁾; contra Cornejo,

Notandum III^o. Quod peccatum omissionis incipit imputari a tempore quo advertenter ponitur illius causa. — Ita dicendum cum Sanchez, Bonacina, Filiucio, Becano, etc., apud Salmant. ²⁾; contra Silvestrum, Palacio ^{b)}, etc., qui tenent, sed improbabiliter, quod peccatum non committitur nisi vere Sacrum omittatur.

Dicendum praeterea quod omissio voluntaria in causa etiam imputatur ad pec-

catum, etsi voluntas postea non possit operari, puta si quis se inebriet, praeviens causa ebrietatis se omissurum Missam; tunc tenetur confiteri causam et effectum illius, ebrietatem scilicet et omissionem Sacri, ut melius dicunt Salmant. ³⁾ cum Soto ^{c)}, Sanchez ^{c)}, Palao, Ledesma ^{c)} et aliis communiter (contra Vasquez, Bonacina, Laymann, etc.). — Modo ante effectum sequutum non retractetur voluntas; ut probabiliter docent Sanchez, Azor, Villalobos et Salmant. ⁴⁾, etc.: tunc enim est probabile non teneri confiteri effectum

cit., n. 26 et 28. - Palao, tr. 2, disp. 1, punct. 3, n. 6 et 7. - Vasq., in 1^o 2^o, disp. 94, cap. 3, num. 9; et cap. 4, num. 15 et 16. - Bonac., disp. 2, de Peccat., qu. 4, punct. 4, num. 6 et 8. - Laym., lib. 1, tr. 2, cap. 3, num. 5, III. - Sanchez., de Matrim., lib. 9, disp. 45, n. 29. - Azor, part. 1, lib. 1, cap. 7, v. In hac re. - Villal., part. 1, tr. 3, diff. 6, num. 4. - Tr. 20, cap. 10, num. 29.

negligentia causam praestat omissioni vel praestitura est, ego non video quomodo ex negligentia contrahatur omissio ».

^{c)} Sotus, Sanchez et Martinus de Ledesma non loquuntur quidem de omissione, sed de casu plane simili (de quo ibidem tractant Salmant.), de pollutione nempe nocturna: « Pollutio in somnis procedens, inquit Sotus, in 4, dist. 12, qu. 1, art. 7, v. At quamvis, ex causa libera quae fuit peccatum, est peccatum ». Et inferius, v. Hinc fit: « Si quis in vigilia causam daret pollutioni futurae in somno; sed tamen antequam dormiret eum legitime facti poeniteret, pollutio in somnis sequens non esset peccatum, eo quod causa fuerit intercausa. Quae autem obiter utrum si tunc etiam confiteretur, post subsecutam pollutionem teneretur iterum confiteri. Respondetur quod si confessus est eam ex proposito procurasse, forsitan non esset opus confessione alia ». Cum autem Sotus hanc moveat questionem de eo tantum qui ante subsecutam pollutionem poeniteret, satis innuit eum, qui non retractaverit causam ante effectum, teneri confiteri effectum subsecutum in somnis. — Sanchez vero, de Matrim., lib. 9, disp. 45, n. 27, disputat de pollutione « nullo modo in se volita, sed indirecte in causa », qualis est nocturna, et de ea dicit: « Est vere peccatum, et ita appellanda est »; de qua n. 29, ait: « De se non [est] satis fateri causam pollutioni datam, sed etiam fatenda ipsa pollutio... tamquam vere et proprie peccatum ». — Martin. Ledesma autem, in 1^a 4ⁱ, qu. 21, art. 7, dub. 1, § Et ad argumentum, docet pollutionem volitam in sua causa esse peccatum proprie dictum, sed non distinctum a peccato causae ex qua sequitur; explicandam tamen esse eam pollutionem in confessione, quia alias non sufficienter explicaretur causa ex qua secuta fuit pollutio.

10. - ^{a)} Navarrus rem satis videtur innuere, etsi de alio argumento tractat: scribit enim, Manual., cap. 6, n. 5: « Infertur 5, quod omnis circumstantia finis, prohibita per aliam legem specialem, et diversam ab illa qua principalis actus prohibetur, debet in confessione explicari... ». At, ibid., n. 20, docet « eum qui obliviscitur confiteri circumstantiam necessario confitendam, non obligari ad iterum confitendum peccatum quod jam est confessus; sed satis est ei ut solam circumstantiam confiteatur: v. g. juravit quis se non injecturum manus violentas in clericum, non furaturum, non blasphematurum; deinde percussit clericum, furatus est, blasphemavit: post quod confessus est se illa fecisse, oblitus dicere quod antea juraverat illa non commissurum, non tenetur ad iterum confitendum illa, sed satis est confiteri quod semel, bis, ter, vel toties licita juramenta fuit transgressus ».

^{b)} Michael de Palacio a Salmant. allegatur ut asserit S. Alphonsus; sed non nisi sub quadam distinctione hoc tenet; et ex parte in priorem sententiam reincident. Disputans enim in 2, dist. 35, v. f., § Est autem, de civitatis custode qui, somno correptus, a civitatis sibi creditae custodia inde destitit, adducit sententiam eorum qui dicunt illud omissionis peccatum fuisse commissum cum custos somno se dedit, seu omissionis causam posuit. « Ego vero, inquit, non possum ire in sententiam hanc, nisi ad hanc traxero censuram quam subdam, scilicet si ex industria custos hic fit iners atque supinus, intendens debitum non praestare obsequium. Nam hoc casu jam hic omisit ante somnum vel ante quamvis aliam occupationem, omisit sane non ex effectu omissionis nondum subsequuto, sed ex affectu seu consensu ad omissionem. Porro, quando nulla est industria mala, sed solum incuria et

Corollarium pro censuris.

sequutum. Vide dicta Lib. IV, n. 149. — Ex hoc etiam deducitur quod si effectus accidat post retractationem, non incurritur censura contra peccantes imposita; quia ista requirit contumaciam in actu peccati: vide dicenda Lib. VII, n. 40.

11. - Quaeritur hic: an peccatum veniale sit contra legem divinam?

Negare videtur S. Thomas, dicens ¹⁾: Non... est contra legem... sed facit praeter legem; quia non observat modum rationis quem lex intendit.

Affirmant autem Estius et Vasquez, Sotus ^{a)}, Medina, Azor, apud Salmant. ²⁾. Et ratio istorum valde urget: quia peccatum veniale revera etiam est a Deo prohibitum; prout Eccli. vii, [14]: *Noli velle mentiri*; Matth. v, [34]: *Non jurare omnino*. Ergo veniale etiam est contra divinum praeceptum. Et haec est vera sententia. Nam, ut bene explicant Salmant. ³⁾, distinguit S. Thomas substantiam legis et modum legis. Quare, licet culpa venialis non sit contra legis substantiam, est tamen contra modum legis observandae: qui modus certe etiam a lege divina praecipitur, quando dissonat a recta ratione. Ideo semper verum est quod pec-

catum veniale sit contra legem Dei, si non substantialem, saltem (ut ita dicam) modalem.

Hic aliqui agunt de culpa originali et de ejus effectu; sed quia haec materia non est praesentis instituti, potes observare scholasticos de ea tractantes.

Super autem censuris, circa sententiam spectantem ad Conceptionem B. Mariae Virginis, vide Dissertationem in Lib. VII, de Censur., ex n. 244.

Hic tamen notandum quod propositio quae dicebat non esse mortale, nec mereri poenam aeternam peccatum philosophicum, nimirum culpam illam quae agnoscitur esse quidem contra rationem, sed non contra legem divinam, his verbis: *Philosophicum, quantumvis grave, in illo qui Deum vel ignorat vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque aeterna poena dignum*: haec propositio damnata fuit ab Alexandro VIII. Et merito: quoniam qui noverit opus suum adversari naturae rationabili, sat etiam agnoscit (saltem in confuso) injuriam quam irrogat Deo qui est auctor naturae.

Peccatum philosophicum, mortale.

DUBIUM II.

An et quomodo Desideria et Delectationes sint peccata.

Desiderium et delectatio.

« Per desiderium intelligitur voluntas, intentio vel propositum efficax rei malae. « Per delectationem vero, simplex amor et complacentia objecti cogitati, fruendo « ejus dulcedine, absque desiderio ex-

secutionis; solet dici *morosa*, non a « mora temporis, cum momento possit « perfici, sed quod voluntas, post ple- « nam advertentiam rationis, ei immo- « retur ».

¹ 1^a 2^a, qu. 88, art. 1, ad 1^{um}. — Estius, in 2 sent., dist. 35, § 2. — Vasq., in 1^o 2^o, disp. 143, cap. 3. — Barthol. Medina, in 1^o 2^o, qu. 88, art. 1, post 6^{am} concl., v. Sed ut haec. — Azor, part. 1, lib. 4, cap. 8, quaer. 3^o. — Tr. 20,

cap. 8, num. 3. — ² Loc. cit., num. 6. — S. Thom., 1^a 2^a, qu. 88, art. 1, ad 1^{um}; et de Malo, qu. 7, art. 1, ad 1^{um}. — Alexand. VIII, prop. 2; decret. SS^{us} Dominus noster, 24 Aug. 1690.

11. - ^{a)} Petrus Sotus, quidquid dicant Salmant., oppositam tenet sententiam: « Nec peccatum veniale, inquit, de Instit. sacerdot., de Peccat., lect. 6, v. f., proprie esse contra legem aut praeceptum asserit [S. Thomas]. Quod quamquam nonnullis displiceat, recte tamen consideratum, et rationi et Patribus consentaneum est. Non est enim contra finem alicujus praecepti: finis enim omnium est caritas...; et ideo contra nullum praeceptum est. Nam praeceptum via quaedam est: viae vero pro-

prie contrarium est quod termino ipsius repugnat; unde non facit contra dirigentem in via, qui etsi parum divertit, non tamen in contrarium tendit... Igitur non negamus mendacium omne prohiberi aliquo praecepto; sed praecepto ordinante caritatem Dei et proximi; contra quod non fit, si mendacium non sit contra caritatem Dei et proximi; sed est praeter praeceptum, et nonnulla declinatio a via et retardatio ». Ita Sotus; sed forte non adeo dissentit a ceteris auctoribus,

ARTICULUS I.

QUALE PECCATUM SIT DESIDERIUM MALUM.

12. *An desiderium sumat speciem ab actu exteriori.* — 13. *An sit peccatum desiderium objecti mali cum consensu conditionali.* — 14. *An delectatio de objecto malo sit illicita, quamvis consensus sit conditionalis.*

Desiderium absolutum.

12. - « Resp. I^o. Desiderium absolutum, « sive cogitatio cum voluntate consentiente absolute in peccatum aliquando « perpetrandum, aut in perpetrato com- « placente, habet eandem speciem ac ma- « litiam peccati, mortalem vel venialem, « quam habet actus exterior in quem fer- « tur. — Est communis; et constat ex « Matth. v: *Qui viderit, etc.* Ratio est, quia « actus interior habet suam bonitatem et « malitiam ab actu externo, tamquam ob- « jecto. Ita communiter ».

Conditio-
naturum.

13. - « Resp. II^o. Desiderium cum con- « sensu conditionali, quo quis aliquid con- « cupiscit sub tali conditione quae omnem « malitiam objecti auferat, non est pecca- « tum, saltem mortale: v. gr. vellem prae- « dari, si a Deo mihi permitteretur; si « iudex essem, malefactorem istum occi- « derem. — Valentia¹, Sayrus, Salas², Va- « squez³ ».

« Si vero conditio malitiam non afe- « rat, est peccatum; ut v. gr. si cogites: « si non esset infernus, moecharer; si non « essem religiosus, fornicarer; si non ha- « berem rationem mei status, ulciscerem, « occiderem te: item, si id mihi fecisses « in adolescentia, vel antequam religio- « nem ingrederer, vindicarem (intellige, « si dum haec dicit, habeat affectum vin- « dictae sumendae si esset in tali statu; « secus enim est, si tantum ostendat quid

« facturus fuisset in alio statu). Bonacina⁴. « — Ratio responsionis est, quia etsi con- « sensus conditionalis nihil ponat in re- « rum natura ex parte objecti voliti; in « voluntate tamen ponit affectum com- « mittendi illud peccatum, praecisa con- « ditione non auferente malitiam: ac pro- « inde talis erit culpa, qualis esset illud « amare absque conditione. Cajetanus, San- « chez⁵, Vasquez⁶, Laymann⁶.

« Ex quibus resolvuntur hi casus: « In omnibus solo jure positivo prohi- « bitis, licitum est desiderium cum condi- « tione hac: *Si prohibitum non esset*; v. gr. « ederem carnes die Veneris, si Eccle- « sia non vetuisset. Ratio, quia conditio « omnem malitiam, quae a sola prohibi- « tione est, aufert. — Azor⁷, Sanchez⁸, « Vasquez⁹.

« Idem valet in prohibitis quidem jure « naturali; licitis tamen in aliquo casu « aut statu, si is pro conditione apponatur; « v. gr. occiderem Petrum si Deus manda- « ret; suspenderem furem si essem iudex; « ducerem uxorem si liceret, si non essem « sacerdos, si essem liber a voto. Ratio, « quia haec sub illo statu sunt licita. — « Recte tamen monet S^a b), hujusmodi de- « sideria esse periculosa et vitanda, atque « (ut ait Cajetanus¹⁰) esse fatuas et diabo- « licas tentationes. Ibidem et Laymann¹¹. « Etsi idem quidam, ut Cajetanus, Salas et

¹ In 1^o 2^{ae}, disp. 6, qu. 4, punct. 4, resp. ad 1. — Sayr., *Clav. regia*, lib. 8, cap. 7, n. 28 et 29. — ² In 1^o 2^{ae}, tr. 13, disp. 6, sect. 27, n. 178. — ³ In 1^o 2^{ae}, disp. 116, cap. 2, n. 3 et 4. — ⁴ De Matrim., qu. 4, punct. 8, n. 31. — Cajetan., v. *Cogitationis peccata*. — ⁵ Decal., lib. 1, cap. 2, n. 22. —

⁶ Lib. 1, tr. 3, cap. 6, n. 11. — ⁷ Part. 1, lib. 4, cap. 6, qu. 10. — ⁸ Loc. cit., n. 23. — ⁹ In 1^o 2^{ae}, disp. 116, cap. 2, n. 4. — ¹⁰ Loc. cit. — ¹¹ Loc. cit., n. 10. — Cajetan., v. *Cogitationis peccata*. — Salas, in 1^o 2^{ae}, tr. 13, disp. 6, sect. 27, n. 180.

13. - a) Vasquez non tenet hanc partem expressis verbis; videtur tamen posse haec sententia ei attribui a sensu contrario, eo quod docet, *loc. cit. n. 3 et 4*, non esse mortale optare aliquid sub conditione si licitum fuerit.

b) S^a, quem Busenbaum hic adducit pro illis quae jure quidem naturali sunt prohibita,

licita tamen in aliquo statu vel conditione, loquitur etiam de iis quae nullo eventu sunt licita: « Non est mortale, inquit, v. Peccatum, n. 2, cogitare sic apud se: Si peccatum non esset furtum, aut adulterium, etc., illud facerem ». Quibus ita absolute dictis ab Emma-nuele S^a, ejus corrector haec addit: « Est tamen id periculosum et evitandum ».

« Vasquez^{c)}, universim affirmant de omni- « bus jure naturae et simpliciter prohibitis, « si conditio impossibilis apposta tollat « rationem peccati ab objecto (ut si dicas: « si non esset peccatum fornicarer, eo quod « tunc consensus non videatur ferri in ma- « lum); probabilius tamen videtur quod « docent Azor, Sanchez et Laymann, esse « peccatum, eo quod sit intrinsece malum, « nec malitia sua (quae in consensum circa « tale objectum traheret, nisi Dei lex ar- « ceret) exui possit, ideoque voluntas fe- « ratur in malum. Quod tamen intellige, « si efficaciter feratur; quia si tantum sit si- « gnificatio propensionis naturalis in illud « objectum, non est peccatum. — San- « chez¹, Laymann². Vide card. de Lugo³.

Quaeritur igitur: *an peccet qui optat aliquod objectum malum sub conditione: si liceret?*

Distinguendum:

Si conditio auferret malitiam objecti, tunc non peccaret saltem graviter. Hoc- que accidere potest, non solum in vetitis de jure positivo (prout si diceret: ederem carnes in quadragesima nisi Ecclesia prohiberet); sed etiam in vetitis de jure naturali, casu quo objectum posset esse licitum (nempe dicendo: si Deus permitteret, vellem rem illam Titii abripere; nisi essem

Azor., part. 1, lib. 4, cap. 6, qu. 10. — Sanchez., Decal., lib. 1, cap. 2, n. 23. — Laym., lib. 1, tr. 3, cap. 6, n. 11. — ¹ Loc. cit., n. 25. — ² Loc. cit. — ³ De Poenit., disp. 16, n. 388. — ⁴ Loc. cit., n. 24. — ⁵ Loc. cit., n. 10. — ⁶ Decal., tr. 1, cap. 6, n. 19. — ⁷ Loc. cit., n. 23. — ⁸ Loc. cit., n. 20. — ⁹ Loc. cit., n. 11. — Adrian., Quodlib. 10, art. 2, lit. K. — Azor., part. 1, lib. 4, cap. 6, qu. 10. — Laym., loc. cit.,

c) Consentit Vasquez, sed ex parte tantum. Cum enim, *loc. cit., n. 4*, adduxit sententiam dicentem esse peccatum optare ut id quod suapte natura malum et injustum est sit licitum, subdit: « Praedicta doctrina ita limitanda videtur, ut attendatur ex quo fine quis moveatur ad talem affectum: si enim quis id optaret ex eo quod videretur ob suam fragilitatem saepius incidere in peccatum, non esset mortale; et sic de aliis quae movent judicandum est ».

d) Bonacina, Palaus, Salmant. negant peccare lethaliter eum qui objectum, ceteroquin illicitum, sub conditione auferente ejus malitiam desideret; ad cujus asserti probationem dicunt talem non efficaciter, sed solum quadam propensione seu velleitate in objectum ferri. Quibus ita dictis, auctores allegant non pro asserto principali, sed pro ejus probatione, quam solum

sacerdos, uxorem ducerem; et similia). Ita cum Busenbaum, ut supra, Sanchez⁴, Laymann⁵, Sporer⁶ et alii communiter. — Diximus: *saltem graviter*; nam ordinarie hujusmodi desideria non excusantur a veniali, cum communiter sint periculosa aut saltem otiosa.

Peccaret vero lethaliter quando conditio non auferret malitiam objecti, nimirum dicendo: peccarem si non esset infernus; occiderem inimicum si ensem haberem; fornicarer si non essem religiosus, etc. — Hoc certum est apud omnes.

Sic etiam pariter dicunt Sanchez⁷, Sporer⁸, et Laymann⁹ cum Adriano et Azor, peccari in talibus desideriis conditionalis, quando malitia nequit se jungi ab objecto, puta si diceret: si non esset peccatum vellem blasphemare, pejerare, moechari, fornicari, ulcisci, et similia; quia haec sunt intrinsece mala, et nunquam a peccato immunita esse possunt. Unde censet Laymann non excusari a culpa gravi qui de- liberata et efficaci voluntate hujusmodi objecta desideraret, quamvis sub condi- tione, si liceret. — Verumtamen satis probabiliter sentiunt Bonacina¹⁰ cum Va- lentia et Suarez; Palaus¹¹ cum S^a d), Va- squez, Sayro^{d)}; et Salmant.¹² cum Caje- tano, Tapia, Salas^{d)}, etc., quod cum vo-

num. 11. — ¹⁰ De Matrim., qu. 4, punct. 8, num. 21. — Valent., in 1^o 2^{ae}, disp. 6, qu. 4, punct. 4, v. *Ad pri- mum*. — Suar., de Legib., lib. 3, cap. 13, n. 10. — ¹¹ Tr. 2, disp. 2, punct. 10, § 3, num. 4. — Vasq., in 1^o 2^{ae}, disp. 42, cap. 4. — ¹² Tract. 20, cap. 13, num. 62. — Cajetan., in 1^o 2^{ae}, qu. 13, art. 5. — Tapia, tom. 1, lib. 3, qu. 7, art. 7, num. 8.

S. Alphonsus hic exponit. Proinde mirandum non est, si ex auctoribus allegatis quidam cum S. Doctore non concordent. — Et primo quidem S^a, v. Peccatum, n. 2, haec omnino praetermittit. — Sayrus autem, *Clav., lib. 8, cap. 7, n. 28*, contrarium aperte supponit, scribens: « Si desiderium sit efficax et tendat ad executionem operis... ex alia bonitate vel utilitate quae non sit ex se mortalis, non erit peccatum mortale; ut si quis desideret opus matrimonii sub ea conditione, si fiat matrimonium; vel etiam sub ea conditione, si licitum esset extra matrimonium. Ratio est, quia voluntas efficax accipit malitiam ex opere exteriori quod habet pro objecto; unde cum proponitur sub conditione honesta non erit peccatum mortale ». — Salas denique, in 1^o 2^{ae}, tr. 6, disp. un., sect. 3, n. 7, ait: « Licet Angestus volitionem conditionatam merito ap-

Secus, est
lethale.Quid, si
malitia sit
inseparabi-
lis.

luntas desiderat aliquod objectum malum impossibile, sub conditione *si liceret*, nunquam efficaciter in illud consentit; quando enim objectum illud tu optas, dicendo si liceret, et scis non esse nec posse esse licitum, non vere optas, sed tantum tuam propensionem ostendis. Aliud vero esset, si optares malum illud objectum non esse prohibitum; quia per se malum est velle inverti ordinem et legem naturae, ut recte dicunt Salmant. ^{e)} cum aliis. — Et sic conciliari possunt diversae praefatae sententiae.

14. - « 4^o. Gaudere et delectari de opere malo sub conditione *si liceret*, v. gr. in praedictis desideriis efficacibus illicitis, quando conditio est possibilis, etsi possit excusari a peccato, secundum quosdam doctores, si fiat tantum secundum appetitum rationalem, sive voluntatem (secluso omni alio periculo consensus illiciti et turpis motus; qui tamen quia communiter et connaturaliter sequitur, vix tutum videtur in praxi); non potest tamen excusari, si sit delectatio voluntaria appetitus sensitivi, quae proprie delectatio dicitur, fitque communiter cum aliqua alteratione corporis. — Ratio discriminis est, quia voluntas potest ferri

« in objectum abstractum a malitia, cum sequatur intellectum, cujus est abstractio here; appetitus vero, quia sequitur imaginationem, non fertur in objectum sub aliqua certa conditione status vel temporis apprehensum, sed ut est in se, ideo talis delectatio est de objecto absolute malo. — Vide Laymann et Bonacina ¹ ».

Verius tamen dicendum quod adhuc semota delectatione appetitus sensitivi, quaelibet delectatio de objecto hic et nunc intrinsece malo sit per se illicita; ut tenent Sanchez ^{a)}, Azor ², Salmant. ³, Roncaglia ⁴; et Laymann ^{b)}, Suarez ^{b)}, apud Croix ^{b)}. — Ratio, quia, ut bene ait Croix ^{b)}, quamvis consensus sit conditionatus respectu ad objectum, respectu tamen ad delectationem est absolutus; et cum delectatio reddat objectum praesens, hic et nunc tale objectum, cum sit se junctum a conditione cohonestante, est simpliciter malum; ergo voluntas delectatur de objecto hic et nunc simpliciter malo, et ideo non potest a peccato excusari. (Vide dicenda infra n. 24). — Secus vero dicendum, si quis diceret: Delectarer de hoc si non esset malum; ut recte ajunt Salmant. ⁵ cum Azor ^{c)}, Palao ^{c)} et communi.

Quaelibet delectatio de objecto actu malo, illicita.

Laym., lib. 1, tract. 3, cap. 6, num. 10 et seqq. — ¹ De Matrim., qu. 4, punct. 8, num. 32 et 33. — ² Part. 1, lib. 4, cap. 6, qu. 10. — ³ Tract. 20, de Princip. moralit.,

cap. 13, num. 60 et 61. — ⁴ Tr. 2, de Peccat., qu. 1, cap. 3, qu. 3, resp. 1; et qu. 6, resp. 2, i. f. — ⁵ Tr. 20, de Princip. moralit., cap. 13, n. 61.

pellet inefficacem, quia ex ea non sequitur effectus nisi posita conditione, ex absoluta autem sola effectus sequitur, tamen etiam conditionatam, ad differentiam simplicis complacentiae, efficax dicitur, quatenus ex ea sequitur effectus posita conditione.

^{e)} Salmant, *tr. 20, cap. 13, n. 62*, tenent quidem hanc sententiam, nempe ut ipsi loquuntur: « Desiderare quod non sit prohibitio de aliquo opere jure naturae prohibito... est malum; sed rationem hic a S. Alphonso adjecit non adducunt.

14. - ^{a)} Sanchez oppositam opinionem defendit; scribit enim, *Decal., lib. 1, cap. 2, n. 34*: « Delectatio voluntatis de objecto conditionali, quod seclusa conditione esset peccatum mortale, non autem ea posita, non est illicita, secluso periculo consensus in aliquid illicitum aut delectationis in parte sensitiva; ut gaudium voluntatis de concubitu, si esset uxoris ».

^{b)} S. Alphonso allegat Laymann et Sua-

rez ex Croix, *lib. 5, n. 82*; sed Croix tractat de delectatione objecti semper intrinsece mali: « Probabilius videtur, inquit, quod delectatio de objecto semper intrinsece malo sub conditione, si liceret, si non esset malum, etc., sit peccatum grave vel leve, prout objectum in se est, v. gr.: si quis delectetur in his objectis: blasphemarem, si liceret; pejerarem, si Deus permetteret; odissem Deum, si non esset peccatum; mentirer, si non esset malum; ita... Laymann, Suarez ». — Et ita revera tenet Suarez, *de Peccat., disp. 5, sect. 7, n. 11*. — Laymann autem, *loc. cit., n. 11*, plane idem insinuat, dicens: « Si apposita conditio malitiam operis vere non aufert, mortale peccatum est opus ex se mortale sub tali conditione desiderare, vel in eo delectari ». — Deinde vero Croix in confirmationem suae sententiae affert rationem quam S. Alphonso ab eo mutuatum se esse declarat.

^{c)} Azor et Palao non citantur a Salmanticensibus pro hoc asserto.

ARTICULUS II.

AN DELECTATIO MOROSA SIT SEMPER PECCATUM.

15. *In quo differant desiderium, gaudium et delectatio.* — Quid, si quis delectatur de nupta, sed non qua nupta. — 16. *Quando delectatio sit peccatum.* — 17. *In quo differat delectatio de re mala, et delectatio de cogitatione rei malae.* — 18. *An sit peccatum delectatio circa modum male operandi.* — 19. *An liceat gaudere de effectu bono sequuto ex opere malo.* — 20. *Quid, si opus fuerit formaliter malum, scilicet patratum cum peccato.* — 21. *An liceat delectari de malo proximi ob bonum finem.* — 22. *An liceat optare sibi mortem, ad vitandam vitam nimis duram.* — *Et an liceat optare mortem filiae, si non posset nubere ob inopiam, etc.* — 23. *An liceat conjugibus, sponsis et viduis delectari de actu conjugii.* — 24. *Quid praesertim de sponsis et viduis.* — 25. *An liceat conjugibus delectari de copula si conjux sit absens.* — 26. *Quot peccata committat jactans se de peccato patrato.* — 27. *An liceat delectatio de re solo jure positivo prohibita.* — 28. *Quid explicandum in delectatione.* — 29. *An peccet exercens actionem ex qua intelligit delectationem carnalem orituram.*

15. - Praenotandum ante omnia circa pravas cogitationes, aliud esse desiderium, aliud gaudium, et aliud delectationem morosam.

Desiderium est voluntatis actus tempus futurum respiciens, quo quis deliberate intendit opus cogitatum, puta fornicationem, consummare. — Et hoc desiderium dicitur *efficax*, quando quis media suscipit ad ducendum illud ad effectum; *inefficax* vero, si non proponit exsequi, sed consentit quod exsequeretur si posset, cum v. gr. diceret: *Si possem furari thesaurum ecclesiae, furarer.*

Desiderium: efficax et inefficax.

Gaudium.

E contrario, gaudium respicit praeteritum; et est cum quis sibi complacet de malo opere patrato.

¹ De Poenit., disp. 16, num. 384. — *Vasq.*, in 1^{am} 2^{ae}, disp. 111, cap. 4, cum disp. 112, cap. 2, n. 8. — *Coninck*, disp. 84, de Matrim., dub. 11, n. 108. — ² *Decal.*, tr. 1, cap. 6, n. 24. — ³ *Lib. 1*, tr. 3, cap. 6, n. 15. — ⁴ *Part. 1*, lib. 4, cap. 6, quae. 3. — ⁵ *Decal.*, lib. 10, cap. 3, num. 3

Delectatio morosa denique respicit tempus praesens; et est quando per imaginationem phantasiae quis reddit sibi praesens opus peccati, nempe actum fornicationis, et de illa deliberato consensu delectatur, tamquam actualiter fornicaretur, sine tamen desiderio exsequendi.

Delectatio morosa.

Valde autem probabilis est sententia Lugonis ¹, Bonacina ^{a)} cum Vasquez et Coninck; Sporer ², Laymann ³, Azor ⁴, Tamburini ⁵, Palai ⁶; item Vasquez, Sayri, Reginaldi, Dianae, apud Salmant. ⁷ (qui contradicunt cum Cajetano ^{b)}, Lessio ^{b)}, Sanchez ^{b)}, Bonacina ^{b)}, etc.). Hi tenent, quod si quis delectatur de copula cum nupta, non qua nupta, sed qua muliere pulcra, etc., non contrahit malitiam adulterii; circum-

Non respicit semper totum objectum.

et 4. — ⁵ *Tr. 2*, disp. 2, punct. 10, § 4, n. 2 et 3. — *Vasq.*, loc. cit. — *Sayri*, *Clav. reg.*, lib. 8, cap. 7, n. 19 et 20. — *Regin.*, lib. 22, num. 18 et 14. — *Diana*, part. 1, tract. 7, resol. 48; et part. 3, tr. 4, resol. 67, v. f. — ⁷ *Tr. 20*, cap. 13, num. 30.

15. - ^{a)} Bonacina, *de Matrim., qu. 4, punct. 8, n. 3*, scribit revera ut asserit S. Alphonso: « Cum actus inefficax qualis est delectatio... non feratur in objectum ut executioni mandandum, sed quatenus repraesentatur intellectui, sequitur actum internum habere solum illas conditiones, seu malitias secundum quas objectum intellectui repraesentatur; et cum possit secundum unam rationem repraesentari absque eo quod repraesentetur secundum aliam, sequitur actum internum inefficacem habere solum illam malitiam secundum quam repraesentatur ». Verum, *ibid.*, n. 19, non multum sibi consentiens, haec de venerea delectatione docet: « Venereas delectationes esse ejusdem speciei cum opere externo, id est habere eandem speciem mali-

tiam quam habet opus externum... Et n. 20: « Hinc sequitur in confessione explicandam esse circumstantiam personae circa quam fuit delectatio: nam delectatio de uxore alterius habet malitiam adulterii contra castitatem et contra justitiam ». Quibus tamen subdit, rediens ad priorem sententiam: « Non existimo tamen improbabilem sententiam... nonnullorum recentiorum, qui putant delectationem de re venerea non esse ejusdem speciei cum opere externo, sed esse illius tantum speciei cujus est motivum; unde secundum istos DD., delectatio quam quis sumit de uxore aliena... ex solo affectu libidinis, habet tantummodo malitiam simplicis fornicationis ».

^{b)} Salmant. contradicunt quidem n. 31 et 32 cum auctoribus citatis; excepto tamen uno

stantia enim adulterii tunc non intrat in delectationem; idcirco tantum castitas, non iustitia laeditur. Et idem dicit probabiliter Tamburinus si quis affectu venereo, sine desiderio, nuptam aspiciat. — Hoc tamen non obstante, valde mihi placet id quod ait Holzmann ^{c)}, nempe quod, licet ratione delectationis non sit obligatio explicandi circumstantiam adulterii; est tamen in praxi explicanda ratione periculi proximi concupiscendi (saltem inefficaciter) mulierem illam nuptam, in quod se conjicit qui de ea delectatur.

Nulli vero dubium, committi adulterium, quotiescumque habeatur gaudium seu complacentia de copula habita, vel desiderium de copula habenda cum conjugata; quia tunc voluntas amplectitur totum objectum pravum cum omnibus suis circumstantiis, nec ab illis praescindere potest, ideoque castitatem et iustitiam laedit. Item, si quis delectetur de copula sodomitica. Item, si persona quae delectatur sit voto castitatis obstricta, etiam contra votum peccat. — Haec sunt certa cum Tamburino ¹ apud omnes.

16. - « Resp. I^o. Si terminetur ad cogitatum opus malum secundum se, est peccatum mortale vel veniale, prout ipsum opus mortale vel veniale est. — Ita communiter ex D. Thoma ² ».

Tambur., Decal., lib. 10, cap. 3, n. 5. — ¹ Loc. cit.,

Cajetano, qui, in *2am 2ae, qu. 154, art. 4, in resp. ad 2um*, breviter et absque distinctione scribit: « Delectatio... de fornicatione sequitur naturam fornicationis; et delectatio adulterii sequitur naturam adulterii, etc., quas luxuriae species constat ex objectis specificari »; reliqui auctores falso a Salmant. allegantur. — Et primo quidem Lessius, qui, de *Justit. et Jure, lib. 4, cap. 3, n. 123*, de sententia docente in praesenti casu delectationem induere unam tantum malitiam, scilicet luxuriae, dicit: « Haec sententia... mihi semper visa est valde probabilis ». Subdit tamen: « Verum, quia altera est magis recepta et fere communis doctorum, ac proinde tutior in praxi, mihi quoque placet ». — Sanchez autem, *Decal., lib. 1, cap. 2, n. 11*, absolute priorem sententiam tenet, inquit: « Si delectatio non feratur in objectum secundum totam suam malitiam apprehensum, sed secundum partem, ut in feminam apprehensam ut non suam, non tamen ut est alii nupta..., non habebit integram operis externi malitiam, sed solam apprehensam, et ea

17. - « Dixi: *secundum se*. Quia, si delectatio sit tantum de ipsa cogitatione, non autem de opere, non est peccatum; quia, sicut cogitatio, v. gr. de rebus obscenis, in ordine ad doctionem vel concupiscentiam, etc., bona est; cogitatio autem de iisdem rebus ex curiositate est mala venialiter: ita consequenter delectatio de tali cogitatione tamquam objecto non est mala, sed quandoque bona, quandoque venialiter mala ».

Alia igitur est delectatio de opere malo, ita ut opus malum sit objectum delectationis, quae semper est mala. — Alia est delectatio de cogitatione objecti mali, ita ut non opus malum, sed ipsa cogitatio de opere sit per se objectum delectationis. Et haec vel potest esse bona, si adsit justa causa cogitandi, v. gr. causa studii, consultationis, etc., cum abominatione objecti; vel potest esse venialiter mala, si fiat ex curiositate, etc., vel potest esse aliquando etiam graviter mala, si adsit periculum proximum consensus. Ita S. Thomas ³, ubi ait: *Sic igitur aliquis de fornicatione cogitans, de duobus potest delectari. Uno modo de ipsa cogitatione, alio modo de ipsa fornicatione cogitata... Cogitatio autem ipsa secundum se non est peccatum mortale; immo quandoque est veniale tantum, puta cum aliquis inutiliter cogitat de ea, quan-*

n. 2 et seqq. — ² 1^a 2^{ae}, qu. 74, art. 8, corp. — ³ Loc. cit.

sola fatenda erit, et reducitur ad simplicis fornicationis speciem ». — Bonacina denique, quem Salmant. allegant quasi suae sententiae patrocinantem « loquendo, ut ajunt, de delectatione venerea », visus est supra ita Salmanticensium sententiam tenere, ut oppositam non improbabilem iudicet.

^{c)} Holzmann, adducta opinione docentium circumstantiam personae in casu exposito non esse in confessione necessario exprimentam, de *Praecept. Decal., n. 698*, sic pronuntiat: « Sed oppositum est multo probabilius, atque in praxi omnino tenendum... Ratio (ut alias omittam) haec esto: Siquidem delectatio venerea per se et suapte natura incitat ad motus libidinosos et opus externum; ergo per se et suapte natura delectantem exponit periculo proximo labendi in ipsum opus externum; ergo delectatio, prout est causa similis periculi, constituitur in eadem specie peccati in qua est ipsum opus externum; cum proximum periculum peccati et ipsum peccatum pertineant ad eandem speciem.

doque autem sine peccato omnino, puta cum aliquis utiliter de ea cogitat, sicut cum vult de ea praedicare vel disputare, etc. Dicit autem esse mortale, quando aliquis cogitans de fornicatione, delectetur de ipso actu cogitato. Et communiter S. Doctorem sequuntur S. Antoninus, Lessius, Sanchez, Bonacina, cum Salmant. ¹.

18. - « Similiter nec peccatum erit si delectatio versetur circa modum male operandi, non circa ipsum opus malum: quo modo sine peccato saepe nos delectant fabulae, comoediae, bella, homicidia, fraudes, furta, lapsus hominis (v. gr. ex equo), etc., non secundum se; sed modus furandi, rapiendi, artificiosus et industrius, modus cadendi inopinatus. Laymann ² ». — [Ita Sanchez, Bonacina, Azor, Palaus et Salmant. ³ communiter].

« Xue resolves:

19. - « 1^o. Licitum est gaudere et delectari morose de effectu bono secuto ex opere malo; quia tunc delectatio non est de objecto malo.

« 2^o. Si talis effectus secutus sit ex opere secundum se quidem malo, hic tamen et nunc culpa vacante (ut v. gr. quia factum est in somno, amentia, ebrietate, inculpabili ignorantia); tunc etiam de ipso

S. Anton., part. 1, tit. 2, cap. 8, § 4. - Less., de Just. et Jure, lib. 4, cap. 3, dub. 15, n. 108. - Sanchez., Decal., lib. 1, cap. 2, n. 4. - Bonac., de Matrim., qu. 4, punct. 8, n. 4. - Tr. 20, cap. 13, n. 27. — Lib. 1, tr. 3, cap. 6, n. 3. - Sanchez., Decal., lib. 1, cap. 2, n. 5. - Bonac., de Matrim., qu. 4, punct. 8, n. 7. - Azor., part. 1, lib. 4, cap. 6, qu. 1. - Palaus., tr. 2, disp. 2, punct. 10, § 1, n. 3. — Tr. 20

20. - « Sotus non tenet expresse hanc sententiam; a fortiori tamen, ex eis quae docet de involuntaria pollutione, colligendum eum sic sensisse; quaerit enim in *4 sent., dist. 12, qu. 1, art. 7, § Huic autem*: « Utrum... postquam absque culpa contigit, licet in illa praeterita pollutione complacere? » Cui quidem respondet: « Ejusmodi complacentiam et desiderium non licere ». Et *ibid.* inferius subdit: « Et pariter post pollutionem nocturnam... profecto doctus dicitur quod, etsi placere liceat de sanitate, non tamen de delectatione aut pollutione, quia quod de se malum est, ob nullam causam placere debet aut concupisci ».

^{b)} Auctores istos S. Alphonsus ex Salmant., *loc. cit.*, allegavit. — Attamen Lessius, *lib. 4, cap. 3, n. 105*, ex parte tantum hanc sententiam tenet, quoad scilicet opus quod, cum de se peccatum non esset, per accidens cum peccato factum sit: « Si autem, inquit, cum peccato per

actu licere aliquando delectari, non quidem secundum se, sed ut est causa talis boni effectus, docent Lessius ⁴ et Vasquez ⁵: v. gr. de solutione naturae facta in somno. Ratio, quia objectum delectationis istius non est malum. Vide Bonacina ⁶, Sanchez ⁷, card. de Lugo ⁸. — Immo addunt licere aliquando desiderium (affectu simplici et inefficaci desiderio) ut tale quid fiat sine culpa; v. gr. ut in somno eveniat naturae solutio, ob finem bonum; dummodo desiderium non sit tam intensum ut tale quid probabiter causet, neque sit periculum consentiendi in talem voluptatem. Ratio est, « ajunt, quia objectum hujus desiderii aut gaudii non est malum. Vide Lessium et Bonacina ⁹ ».

20. - Quaeritur igitur hic 1^o *An liceat delectari de opere malo, ob bonum effectum inde secutum?* — Distingue:

Si opus fuerit formaliter malum, nempe quia cum peccato patratum fuit, peccat qui de illo delectatur; etiamsi delectetur de opere malo, non ut peccato, sed ut causa effectus secuti. — Ita omnino tenendum cum Soto ^{a)}, Tapia, Roncaglia et Salmant. ¹⁰; contra Vasquez ^{b)}, Lessium ^{b)}, Palaus ^{b)}, Bonacina, *ibidem*.

cap. 13, n. 89. — ⁴ De Justit. et Jure, lib. 4, cap. 3, n. 105. — ⁵ In 1^{am} 2^{ae}, disp. 115, cap. 2, n. 4. — ⁶ De Matrim., qu. 4, punct. 8, n. 8. — ⁷ Loc. cit., n. 18. — ⁸ De Poenit., disp. 16, n. 389. — Less., loc. cit., n. 105 et 106. — ⁹ Loc. cit., n. 8. — Tapia, tom. 1, lib. 3, cap. 7, art. 3, num. 2. — Roncaglia, tr. 2, de Peccat., qu. 1, cap. 3, quaer. 4, resp. 2. — ¹⁰ Loc. cit. n. 47. — Bonac., loc. cit., n. 8.

accidens tantum factum sit, possumus de eo gaudere secundum se et praeciso peccato, quia secundum se peccatum non est ». De opere autem intrinsece malo sic distinguit: « Quod ob bonum effectum gaudeat illud opus esse, vel fuisse, vel a se factum esse, et hoc omnino est illicitum, si illud opus erat intrinsece peccatum, quia hoc est approbare peccatum, et illius habere complacentiam propter bonum finem... Secundo potest intelligi quod gaudeat illud opus pravum talem effectum bonum habuisse vel habere, et sic est licitum gaudere de opere malo. Non enim gaudemus illud opus malum factum esse; sed supposito quod factum sit, gaudemus quod boni effectus causam dederit...; sed hoc est potius gaudere de effectu quam de opere, etsi etiam gaudeamus de causatione boni quae tali operi competet ». — Palaus vero subobscurè loquitur; sed si diligenter perpendantur ejus verba, liquet eum tenere senten-

Ratione periculi, explicandum totum objectum.

Gaudium, desiderium respiciunt totum objectum.

Delectatio de opere et de cogitatione.

Delectatio de cogitatione, quandoque bona vel venialis aut lethalis.

Delectatio de effectu bono acrus mali.

Delectatio de ipsa causa mala, peccatum.

Si vero opus malum patratum fuit sine peccato, sentiunt Lessius et Vasquez (quibus adhaeret Busenbaum), licitum esse de illo delectari, non per se, sed ut causa boni effectus. — Sed verius tenendum est oppositum cum Sanchez¹, [Contin.] Tournely², cum Azor³, Croix⁴, Roncaglia⁴ et Salmant.⁵ Ratio, quia, licet actio non fuerit peccaminosa, fuit tamen objective mala. Et hoc, ut recte notant Salmant.⁶, Roncaglia et Croix⁴), in dubium non videtur amplius revocandum post prop. 15 damnatam ab Innocentio XI, quae dicebat: *Licitum est filio gaudere de parricidio parentis a se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex haereditate consecutas.*

Nec obstat doctrina S. Thomae⁷, ubi S. Doctor dicit: *Si autem placeat (id est nocturna pollutio, de qua loquitur) ut naturae exoneratio vel alleviatio, peccatum non creditur.* Et eum sequuntur Navarrus,

Less., lib. 4, cap. 3, n. 105. - Vasq., in 1^{am} 2^{ae}, disp. 111, cap. 3, n. 10; et cap. 4, n. 14. - Decal., lib. 1, cap. 2, num. 16. - De Peccat., part. 1, cap. 4, art. 2, qu. 5. - Lib. 5, n. 91. - Tr. 2, de Peccat., qu. 1, cap. 3, qu. 5. - Tr. 20, cap. 13, n. 49. - Tr. 20, cap. 13, n. 50. - Roncaglia, tr. 2, de Peccat., qu. 1, cap. 3, qu. 5. - In 4,

Lessius, Sà, Sanchez, et ipsi Salmant.⁸ cum communi. Nam recte dicunt Sanchez⁹, Salmant.¹⁰ et Roncaglia¹¹ intelligendum esse S. Thomam loqui de pollutione pure naturali quae naturaliter provenit a natura se exonerante; et ideo, cum illa non sit objective mala, licet sibi complacere, non quidem de delectatione ex ea causata, sed de exoneratione ob illam obtenta. — E contrario non licebit delectari de opere objective malo, nimirum de pollutione nocturna quae evenit ex tactu seu ex turpi somnio; quia tunc fuisset haec objective mala. — Secus, ajunt Salmant.¹², si evenit ex moderato cibo aut ex studio utili, etc.; quia tunc pollutio etiam esset naturalis, et liceret de ea habita delectari, modo absit commotio spirituum. Sed hoc mihi non placet.

In quocumque casu tamen licet per se loquendo, cuique delectari, non de causa, sed de effectu secuto, nempe de exonera-

dist. 9, qu. 1, art. 4, solut. 1, ad 5^{am}. - Navar., Man., cap. 16, n. 7. - Less., lib. 4, cap. 3, n. 105. - Sà, v. Luxuria, n. 12 (in edit. correctae, n. 11). - Sanch., Decal., lib. 1, cap. 2, num. 18. - Tr. 20, cap. 13, num. 52. - Loc. cit., n. 18. - Tr. 20, cap. 13, n. 50. - Tr. 20, cap. 13, num. 54.

tiam quam reprobatur S. Alphonsus; quamvis enim, tr. 2, disp. 2, punct. 10, § 2, n. 10, de pollutione involuntaria loquitur, et n. 11, idem dicat de fornicatione, homicidio aliisque peccatis, licitam scilicet esse delectationem non illorum praecise, sed quatenus fuerunt causae alicujus boni effectus; attamen ibi differentiam assignans inter desiderium et delectationem, clare innuit licitam esse ejusmodi delectationem de opere formaliter malo, ob bonum effectum inde secutum: « Licitum enim est, inquit, gaudere quod aliquis fuerit interfectus, non ex displicentia personae, sed ob haereditatem inde proveniente, at interfectionem ejus desiderare non videtur licitum. Item nullo modo licet desiderare ut aliqui nefarie copulentur ad habendos filios, quia licet desideret finem bonum, desiderat illum medio peccato; at posito jam peccato, licitum esse videtur de illo, secundum quod causabit liberos, gaudere. Quare solum licebit desiderare ob bonum finem illud objectum quod sine peccato effici potest, licebit, inquam, desiderare pollutionem naturaliter contingentem, non voluntarie contingentem; mortem naturalem alicujus ut a peccato cesset vel republicam non turbet ». — Vasquez demum aperte in sententiam abit quae a S. Alphonso reprobatur, nulla enim de voluntario aut involuntario facta distinctione,

absolute loquitur: « Non placet, inquit in 1^{am} 2^{ae}, disp. 111, cap. 3, n. 10, non placet id quod indiscriminatim docere videtur Navarrus..., videlicet eum peccare mortaliter qui gaudet de homicidio facto et caede ob aliquam sui utilitatem; eum vero qui gaudet propter bonum vel utilitatem quae ex illa morte procedit, non item: nam qui gaudet de utilitate gaudet etiam de morte, quae fuit utile medium; gaudet autem de illo non ex saevitia, vel odio, vel ex injustitia, sed ob utilitatem quam in ipso apprehendit ». Et cap. 4, n. 14: « Habemus autem ex duobus capitibus praecedentibus non pauca exempla, quae nemo inficiari potest, in quibus delectatio versatur circa opus mortalis peccati tamquam circa materiam sub aliqua ratione vel utilitatis, vel novitatis, vel commodi, et tamen non est mortale peccatum ».

^{c)} Azor, quidquid dicat Cont. Tournely, non loquitur de delectatione operis mali quatenus istud est causa effectus boni; sed part. 1, lib. 4, cap. 6, quae. 9, absolute quaerit: « An lethali crimine teneatur is qui delectatur peccatis a se per ignorantiam, violentiam, somnum, ebrietatem, amentiam admittis? » Et assentitur opinioni asserenti ejusmodi delectationem culpa mortali non vacare.

^{d)} Croix minime ad propositionem damnatam alludit.

Delectatio de malo proximi:

Delectatio de effectu bono, per se licita.

Licita, ob majus bonum.

tione causata a pollutione, etiam voluntaria; vel de consecutione haereditatis ob homicidium: modo causa detestetur. — Dixi: per se loquendo; nam hujusmodi delectationes aliquando non carent periculo, ut recte dicunt Roncaglia¹, Salmant.²

21. - Quaeritur 2^o. An liceat delectari de malo proximi ob bonum finem?

Praenotandae hic sunt duae propositiones damnatae ab eodem Innocentio XI. — Prop. 13 dicebat: *Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, et de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere et desiderare, non quidem ex displicentia personae, sed ob aliquod temporale emolumentum.* Prop. 14: *Licitum est absoluto desiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, sed ut bonum cupientis; quia nimirum ei obventura est pinguis haereditas.* Hae propositiones juste quidem proscriptae fuerunt, quia secundum caritatis ordinem, vitam proximi cuiusque nostro temporali emolumento praeferre tenemur. — Non damnandus tamen qui gaudet de effectu secuto, scilicet de haereditate obtenta ex morte alterius, si non gaudet de causa, hoc est de morte: licet materia sit periculosa, ut mox supra diximus cum Salmant. et Roncaglia.

Licitum est autem gaudere de malo proximi, ob majus bonum illius vel innocentis, nempe si delector de proximi infirmitate, et etiam de morte, ut sic desistat a peccatis, a scandalis, etc.; ut bene ajunt Contin. Tournely³, Roncaglia⁴ cum Bonacina, Reginaldo; et Salmant.⁵ cum Navarros, Bonacina, Toledo, etc. Idque expresse docet S. Thomas⁶, ubi ait: *Unde,*

¹ Tr. 2, de Peccat., qu. 1, cap. 3, reg. in praxi, n. 3. — ² Tr. 20, cap. 13, n. 46. — Salmant., loc. cit. — Roncaglia, loc. cit. — ³ Decal., cap. 1, art. 3, de Carit., sect. 7, punct. 2, qu. 1, v. Potest tamen. — ⁴ Tr. 2, de Peccat., qu. 1, cap. 3, quae. 4, resp. 1. — Bonac., disp. 3, de 1^o Praec., qu. 4, punct. ult., § 1, n. 7. — Reginald., lib. 17, n. 119. — ⁵ Tr. 20, cap. 13, n. 43. — Navar., Man., cap. 15, n. 10. — Bonac., loc.

21. - ^{a)} Lessius tractat de alia, sed huic affini quaestione, scilicet de vindicatione, quam, de Just. et Jure, lib. 2, cap. 47, n. 21, fieri posse affirmat, « quia per se decens est malefactorem puniri, et poena per se congruit et quodammodo debita est malefactori, sicut laus

quia caritas ordinem habet, et plus debet diligere quisque se quam alium, et propinquos quam extraneos..., potest aliquis, salva caritate, optare malum temporale alicui, et gaudere si contingit; non in quantum est malum illius, sed in quantum est impedimentum malorum alterius, quem plus tenetur diligere, vel communitatis aut Ecclesiae. Item scribit S. Gregorius⁷: *Evenire plerumque solet ut, non amissa caritate, et inimici nos ruina laetificet, et rursus ejus gloria sine invidia culpa contristet; cum et, ruente eo, quosdam bene erigi credimus, et proficitemus illo, plerosque injuste opprimi formidamus.* — Hoc tamen semper intelligendum, servato ordine caritatis, nempe quando malum quod evitatur praeponderat vel coaequat malum proximo optatum.

Sic pariter aliqui opinantur (et adhaerent Salmant.⁸ et Roncaglia) posse patrem optare mortem filii, si timet ex ejus flagitiis dehonorendam esse familiam. — Licitum est autem gaudere de malo temporali personae privatae ob bonum temporale commune; ut Lessius⁹, Roncaglia⁹ cum S. Thoma (ut supra), et Salmant.¹⁰ cum Tolet¹⁰), etc. Hinc licet etiam gaudere de supplicio malefactoris ad exemplum aliorum.

Et quod dictum est de delectatione, dicendum pariter est de desiderio; ut Salmant.¹¹

22. - An liceat sibi mortem optare ad vitandam vitam nimis duram, causa infirmitatis, saevitiae viri, mendicitatis, et similibus?

Negant Salmant.¹² cum Navarro, Abulensi. Ratio, quia non licet velle mortem ob effugienda aliqua mala minoris mo-

cit. — Tolet., lib. 4, cap. 11, n. 1; et lib. 8, cap. 66, n. 2. — ⁶ In 3, dist. 30, qu. 1, art. 1, ad 4^{am}. — ⁷ Moral., lib. 22, cap. 11, n. 23. — ⁸ Tr. 20, cap. 13, n. 44. — Roncaglia, tr. 2, de Peccat., qu. 1, cap. 3, qu. 4, resp. 1. — ⁹ Loc. cit. — S. Thom., in 3, dist. 30, qu. 1, art. 1, ad 4^{am}. — ¹⁰ Loc. cit., n. 44. — ¹¹ Loc. cit., n. 43 et 44. — ¹² Loc. cit., n. 46. — Navar., Man., cap. 15, n. 11. — Abulens., in 3 lib. Regum, cap. 19, qu. 4.

benefactori; idque ut rectus ordo servetur, et quod extra ordinem recti prolapsus est, ad ordinem revocetur: hac ratione est actus virtutis specialis, quia rationem specialem honesti respicit. — Toletus pariter, lib. 4, cap. 11, n. 1, scribit: « Licet malum velle seu odio

Optare sibi mortem ob vitam nimis duram.

Probabili-
ter licitum.

menti. — Sed non improbabili-
ter licitum. affirmant Palaus^{a)}, Viva^{a)}, Felix Potestas^{a)};
item Sotus^{a)}, Granada^{a)}, Sanchez^{a)} et Trul-
lench^{a)}, apud Busenbaum (*Lib. II, n. 30,*
ad 2, v. Etsi vero): casu quo vita tam
molesta aestimaretur durior ipsa morte.

An autem liceat *matri optare mortem*
filiae, eo quod filia ob deformitatem vel
inopiam nequit nubere, vel quia ob illam
mater male tractatur a viro?

Quid de
matre op-
tante mor-
tem filiae.

Affirmant Azor^{b)}, Palaus¹ et Bona-
cina². Ratio, quia tale desiderium non
tam est de malo quam de bono inde se-
cuturo. — Sed id recte rejiciunt Salmant.³
et Roncaglia⁴: tum quia nunquam licet
ob bonum temporale mortem proximi
optare (hocque videtur non dubitandum
cum Roncaglia, post propositiones damna-
tas 13 et 14 supra relatas); tum quia ma-
lum matris non praeponderat malo filiae
optato.

Delecta-
tio de opere
conjugii:

23. — « 3.º Non est peccatum, saltem
« mortale, si conjuges delectentur appetitu
« tantum rationali de actu conjugii prae-
« terito, futuro vel possibili, respectu com-
« partis praesentis vel absentis. Item, si
« sponsus desideret copulam futuram, aut

« de ea delectetur; vel vidua, de praete-
« rita. — Ratio, quia hi actus habent
« objectum licitum.

« Dixi: *appetitu rationali*; quia si spon-
« sus aut vidua voluntarie consentiat in
« delectationem sensitivam et carnalem
« (quae ex recordatione copulae futurae
« aut praeteritae naturaliter oritur), mor-
« taliter peccat; ut docent Lessius⁵, Bona-
« cina, Tanner, Palaus: vide Diana⁶; contra
« Medina, etc. — Quia vero ad supradi-
« ctam voluntatis oblectationem, sensitiva
« et carnalis ut plurimum, immo etiam
« periculum consensus in fornicationem
« consequitur, oblectationem illam volun-
« tatis in praxi vix locum habere, saltem
« in vidua et sponsis; inter conjuges ta-
« men, modo periculum pollutionis absit,
« etiam sensitivam et veneream delecta-
« tionem non esse mortale, docent Filliuc-
« cius, Bonacina⁷, Sanchez, Lessius⁸ et
« Diana⁹; tum quia status matrimonii
« haec excusat, uti etiam tactus impudi-
« cos, solius voluptatis causa institutos;
« tum quia haec tendunt per se ad opus
« conjugale, licet per accidens opus non
« exerceatur ».

¹ Tr. 6, disp. 4, punct. 1, n. 11. — ² Disp. 3, de 1º Praec.,
qu. 4, punct. ult., § 1, n. 7. — ³ Tr. 20, cap. 13, n. 46. — ⁴ Tr. 2,
de Peccat., qu. 1, cap. 3, qu. 4, resp. 1. — ⁵ Lib. 4, cap. 3,
n. 120. — ⁶ Bonac., de Matr., qu. 4, punct. 8, n. 13. — ⁷ Tanner,
tom. 2, disp. 4, qu. 8, dub. 7, n. 136. — ⁸ Palaus, tr. 2, disp. 2,

punct. 10, § 2, n. 7. — ⁹ Part. 3, tr. 5, resol. 2. — ¹⁰ Barthol.
Medina, in 1^{am} 2^{ae}, qu. 74, art. 8, dub. 2 et 3. — ¹¹ Fill., tr. 10,
part. 1, cap. 9, n. 353. — ¹² De Matrim., qu. 4, punct. 8,
n. 12. — ¹³ Sanchez, de Matrim., lib. 9, disp. 44, n. 3. — ¹⁴ Loc.
cit., n. 121. — ¹⁵ Part. 2, tr. 17, resol. 36.

habere aliquem... ob justitiam: licet enim per-
versis hominibus comprehensis a iudice, desi-
derare suspensionem ob zelum justitiae; et
ut a iudice comprehendantur et castigentur,
ut compleatur justitia ».

22. — ^{a)} Ex iis auctoribus, unus Viva ex-
pressis verbis hujus sententiae probabilitatem
restringit casu quo vita morte ipsa ama-
riore videretur: « Potest aliquis, inquit *in pro-
pos. 13 Innoc. XI, n. 3*, citra mortale optare
sibi mortem ad evadendam vitam quam ex-
peritur morte ipsa amariore ». At Felix
Potestas, *Exam. eccles., tom. 1, n. 298*, loquitur
quidem absolute de gravi infirmitate, mi-
seria, vita acerba, etc., ob quae licere docet
sibi mortem optare; sed ad probationem sub-
dit: « Quia tunc tolerabilior est mors quam
in tantis miseriis vivere ». — Itemque Gra-
nado affirmat, *in 2^{am} 2^{ae}, controv. 3, tr. 6,*
disp. 2, n. 21, posse quem sibi desiderare
mortem, « ut ab aliquo magno malo tempo-
rali liberetur »; pro cuius ratione n. 22, hanc
adducit: « Quia prudenter censerit potest majus
malum ejusmodi afflictio quam mors ». —

Joannes Sanchez, *Select., disp. 2, n. 9*; et
Trullench, *lib. 1, cap. 6, dub. 2, n. 12*, mor-
tem esse prolongatam dicunt vitam miseriis
repletam. — Palaus demum, *tr. 6, disp. 4,*
punct. 1, n. 11; ac Sotus, *in 4, dist. 50, art. 5,*
concl. 5, ne hanc quidem rationem afferunt,
sed absolute docent licitum esse sibi mortem
(a Deo utique inferendam) optare, ob illa
gravia mala, de quibus S. Alphonsus hic
disputat.

^{b)} Azor hanc sententiam non tenet, quam
ei falso tribuunt Busenbaum, *lib. 2, tr. 3,*
cap. 2, dub. 2, resp. 2, cas. 2; Palaus, Sal-
mant., ac Bonac., *loc. cit.* Ipse vero ratio-
nes tantum enumerat quibus mors alicui de
facto optetur, inter quas assignat odium non
personae, sed rei alicujus. « Verbi gratia, in-
quit, *part. 1, lib. 3, cap. 12, quaer. 2º*, mater
optat mortem filiarum, propterea quod eas,
vel ob inopiam vel ob deformitatem, in ma-
trimonium collocare ut vellet non potest; aut
quia causa earum, persuadet sibi se a marito
contemni et dure tractari ». Minime vero do-
cet hoc desiderium esse licitum.

24. - Duo hic quaeruntur multum scitu
necessaria:

Quaeritur 1º. *An sponsis et viduis*
liceat delectatio de copula futura vel prae-
terita?

Sponsis et
viduis, illi-
cita etiam
rationalis.

Respondet Busenbaum, quod licet ipsis
delectari: modo delectentur appetitu ra-
tionali, non autem carnali. (At recte addit
in praxi vix hoc posse admitti, cum dele-
ctatio carnalis ut plurimum rationali ad-
nectatur). Hanc tenent etiam Salmant.¹
cum Navarro, Cajetano^{a)}, Valentia^{a)}, Bo-
nacina, etc., dicentes licere sponsis gau-
dere, non de copula ut praesenti, sed de
futuritione copulae. — At, etiam secluso
periculo delectationis sensitivae, verius
dicendum cum Holzmann², Roncaglia³;
et Sanchez^{b)} ac Vasquez, Azor, Lay-
mann, Palao, Diana, etc., apud Salmant.⁴,
quamcumque delectationem voluntatis in
sponsis et viduis de copula futura vel
praeterita esse malam. Ratio, quia dele-
ctatio reddit sibi objectum praesens; et
ideo, semper ac objectum praesens hic
et nunc est malum, cum absit hic et
nunc conditio coonestans matrimonii,
mala etiam est omnis actualis delectatio
de illo.

Aliud dicendum cum Roncaglia, de
desiderio quo sponsus vult copulam futu-
ram. Hoc enim licet; quia, cum voluntas

fertur in objectum futurum, potest illud
desiderare sub conditione qua objectum
licitum erit. — At quia in tali desiderio
adest etiam periculum delectationis, id-
circo valde hortandi sunt sponsi, ut se-
dulo a se avertant hujusmodi turpes cogi-
tationes.

25. - Quaeritur 2º. *An conjugibus li-*
ceat delectari de copula, etiamsi alter
conjux sit absens?

Negant Salmant.⁵ et Roncaglia; cum
Navarro, Sa, Rodriguez, etc., apud Croix⁶,
quando delectatio habeatur cum commo-
tione spirituum; quia dicunt talem com-
motionem non esse conjugibus licitam,
nisi ordinetur ad copulam. — Sed Ron-
caglia et Salmant. non congruenter lo-
quuntur. Nam ipsimet Salmant.⁷ admit-
tunt, et Roncaglia⁸ cum S. Antonino,
Coninck, Diana (et est communis, ut dice-
mus alibi, de *Matrim., Lib. VI, n. 933*),
quod tactus impudici (qui certe nequeunt
ut plurimum esse sine commotione) inter
conjuges, absente periculo pollutionis, sint
liciti, saltem non graviter illiciti; etiamsi
ob solam voluptatem capiantur, et ad
copulam minime ordinentur. Ideo ajo, cur
non est idem dicendum de delectatione?

Conjugi-
bus, licita
etiam car-
nalis:

Quare vere probabilem censeo senten-
tiam Busenbaum quae dicit licitum esse
conjugibus delectari, etiam carnaliter de

¹ Tr. 20, cap. 13, n. 58. — *Navar., Man., cap. 16, n. 9,*
v. Sexto. - Bonac., de Matr., qu. 4, punct. 8, n. 13 et 14. —
De Praecept. decal., n. 701. — 2 Tr. 2, qu. 1, cap. 3, qu. 6,
resp. 2. — Vasq., in 1^{am} 2^{ae}, disp. 114, cap. 2, n. 2. — Azor,
part. 1, lib. 4, cap. 6, qu. 6. — Laym., lib. 1, tr. 3, cap. 6,
n. 12 et 13. — Palaus, tr. 2, disp. 2, punct. 10, § 2, n. 7 et 9. —
Diana, part. 3, tr. 5, resol. 2. — 4 Tr. 20, cap. 13, num. 56.
Roncaglia, tr. 2, qu. 1, cap. 3, qu. 6, resp. 2, i. f. — 5 Tr. 9,

de Matrim., cap. 15, num. 90. — Roncaglia, tract. 12, de
6º Praec., cap. 1, qu. 6, resp. 3. — Navar., Man., cap. 16,
n. 10. — Sa, v. Luxuria, n. 13 (in edit. genuinis). — Rodrig.,
Sum., part. 1, cap. 210, n. 3. — 6 Lib. 6, part. 3, n. 337. —
7 Loc. cit., n. 84. — 8 Tr. 12, loc. cit., resp. 2. — S. Anton.,
part. 2, tit. 5, cap. 1, § 9, v. Permittere autem. — Coninck,
de Sacram., disp. 34, dub. 11, n. 114. — Diana, part. 3, tr. 4,
resol. 200.

24. - ^{a)} Cajetanus, *Sum., v. Delectatio*
morosa, § Secundum; et *Opusc. tom. 1, tr. 14,*
dub. 2, de solis viduis loquitur et concordat;
sed idem censendum est tenere de sponsis de
futuro, tum quia eadem est ratio de utrisque,
tum quia, *Opusc., loc. cit.*, expresse dicit:
« Ejusdem moris est delectari de praesenti,
praeterito vel futuro ». — Valentia autem, *in*
Iam 2^{ae}, disp. 6, qu. 4, punct. 4, eodem modo
concordat quam Cajetanus; addit tamen: « Quo-
niam motus saltem concupiscentiae facile ex-
citatur cum illa delectatio in animo haeret,
crediderim propter periculum consentiendi
directe aut indirecte in aliquam concupiscentiam
mortalem, plerumque talem delectationem
de actu praeterito conjugali in vidua
esse mortale peccatum ».

^{b)} Sanchez perperam citatur a Salmant.:
nam, *de Matr., lib. 9, disp. 47*, tenet quidem
illicitam esse sensitivam ac veneream de-
lectationem tam sponsis de futuro, n. 4, quam
viduis, n. 7; licitam autem eis, *ibid., n. 1*, do-
cet voluntatis delectationem. — Duo tamen
diligenter notanda hic veniunt: Primum aliud
esse delectationem proprie dictam, compla-
centiam scilicet de copula, « ut est actus ille
tactui conveniens et delectabilis », ut Vasquezii
verbis utar, *loc. cit., n. 3*, quam S. Alphonsus,
cum dictis auctoribus, peccati mortalis damnat,
etiamsi solius voluntatis sit; aliud esse co-
pulae approbationem sub ratione utilis vel
honesti, de qua S. Alphonsus non disputat,
quamque Palaus, Azor, Vasquez, *ll. cc.*, excu-
sant. Alterum notandum est quod S. Alphon-

Secluso periculo pollutionis.

copula habita vel futura, semper ac absit periculum pollutionis. Ratio est, quia (prout dicunt Salmant.¹, loquendo de tactibus impudicis) ipse status matrimonii haec omnia licita reddit; alias status matrimonialis nimis scrupulis esset obnoxius. — Hanc sententiam tenent (praeter Filliucium, Bonacina, Sanchez, Lessium et Diana, apud Busenbaum ut supra, n. 23, in fine), S. Antoninus², Cajetanus³, Coninck⁴; Croix⁵ cum Gersonio, Suarez, Laymann et aliis plurimis; item Vasquez, Aversa, etc., apud Salmant.⁶, qui probabilem putant. Et favet D. Thomas⁷, ubi dicit quod conjugibus, sicut copula est licita, ita et delectatio de illa.

Jactans se de peccato vero vel ficto.

26. — Ultimo hic notandum cum Salmant.⁸ cum Lugo^{a)}, Cajetano^{a)}, Navarro^{a)}, Palao^{a)}, Dicastillo^{a)}, etc., quod si quis se jactet de peccato gravi a se vere patrato, debet explicare in confessione etiam speciem peccati; quia tunc communiter jactantiae additur complacentia de peccato facto, quae sumit eandem speciem peccati. — Secus autem, si jactantia sit de peccato ficto.

¹ Tr. 9, cap. 15, n. 84. — *Fill.*, tr. 10, part. 1, cap. 9, n. 363. — *Bonac.*, de Matrim., qu. 4, punct. 8, n. 12. — *Sanch.*, de Matrim., lib. 9, disp. 44, n. 3. — *Less.*, lib. 4, cap. 3, n. 121. — *Diana*, part. 2, tr. 17, resol. 36. — ² Part. 2, tit. 5, cap. 1, § 6, v. *Sciendum*. — ³ In 1^{am} 2^{ae}, qu. 74, art. 8, ad 4^{am}. — ⁴ Disp. 34, dub. 11, n. 113. — ⁵ Lib. 6, part. 3, n. 337. — *Gerson.*, tr. de Pollut. diurna, notab. 7. — *Suar.*, in 1^{am} 2^{ae}, tr. 5, disp. 5, sect. 7, n. 9. — *Laym.*, lib. 1, tr. 3, cap. 6, n. 14. — *Vasq.*, in 1^{am} 2^{ae}, disp. 113, cap. 2. — *Aversa*, de Matrim., qu. 21, sect. 8, v. *Admitti tamen*. — ⁶ Tr. 9, cap. 15, n. 89

minus recte Palai, Laym. et Holzmann sententiam interpretatus est, dum addidit: « *Etiam secluso periculo delectationis sensitivae* »; ratio enim quam isti adducunt et propter quam in viduis et existis delectationem voluntatis reprobant, est ipsum delectationis sensitivae periculum.

26. — ^{a)} Plura eaque diversa hic ponunt Salmant., auctoresque indiscriminatim allegant; non omnes tamen doctrinam hic a S. Alphonso expositam tenent; et primo quidem Cajetanus et Navarrus de ea omnino silent; Palaus autem, *tr. 2, disp. 2, punct. 11, n. 1 et 5*; et Lugo, *de Poenit., disp. 16, n. 266*, asserunt quidem duplex peccatum esse in jactantia, quando simul sibi complacet in peccato, in eoque casu explicandam esse speciem peccati de quo quis se jactaverit; Palaus tamen istud non refert ad peccatum vere patratum; Lugo vero innuit tantum his verbis: « Si simul cum jactantia aut etiam sine illa

27. — « 4^o. Delectatio morosa, de rebus « solo jure positivo prohibitis, non est illicita, modo non fiat sub ratione prohibitionis: v. gr. si Cartusianus vel alius « die jejunii se oblectet de cogitato esu « carni; quia non est de opere malo, « cum lex tantum vetet comestionem ex « ternam. Laymann⁹, Lessius¹⁰ ».

Et ita tenendum cum Salmant.¹¹, Palao, Vasquez, Sanchez, Lessio communiter, et Roncaglia¹²; quidquid dicat Croix¹³. Non licet autem delectari de Missa ob oblivionem relicta, et simili; quia omissio est objective mala: ut Roncaglia¹⁴ cum Azor et Sanchez.

28. — « 5^o. Qui delectationem morosam « mortalem confitetur, addere debet circumstantias operis de quo fuit delectatio: v. gr. in materia irae, an fuerit de « occidendo fratre an alio; uno an pluribus: in materia carnis, an de conjugata « moniali, consanguinea. — Quod tamen « limitant Azor, Sa^{a)}, Salas¹⁵, etc., si delectatio feratur in objectum apprehensum secundum totam suam malitiam; « non autem si tantum secundum partem,

et 88. — ¹ De Malo, qu. 15, art. 2, ad 17^{am}. — ² Tr. 20, cap. 13, num. 66. — ³ Lib. 1, tr. 3, cap. 6, num. 9. — ⁴ Lib. 4, cap. 3, n. 114 et 115. — ⁵ Tr. 20, cap. 13, n. 37 et 38. — *Palaus*, tr. 2, disp. 2, punct. 10, § 2, num. 3. — *Vasq.*, in 1^{am} 2^{ae}, disp. 110, cap. 2. — *Sanch.*, Decal., lib. 1, cap. 2, n. 10. — *Less.*, loc. cit. — ⁶ Tr. 2, de Peccat., qu. 1, cap. 3, qu. 3, resp. 2. — ⁷ Lib. 5, n. 81. — ⁸ Loc. cit., qu. 5. — *Azor*, part. 1, lib. 4, cap. 6, qu. 9. — *Sanch.*, loc. cit. — *Azor*, loc. cit., qu. 3. — ⁹ In 1^{am} 2^{ae}, tr. 13, disp. 6, sect. 6, n. 59, i. f.

interveniat gaudium aut complacentia de peccato illo, debere explicari speciem peccati praeteritum. — Dicastillus perbelle rem explicat; postquam enim, *de Poenit., disp. 9, dub. 8, n. 527*, docuit parum referre ad jactantiam praecise ut est jactantia (et idem asserit Lugo, *loc. cit.*, n. 274) utrum vere an falso quis se jactet, subdit: « Dixi vero praecise ut jactantiae, quia solet in peccato vere commisso frequentius reperiri non solum malitia talis jactantiae, sed nova complacentia ejusdem antiqui peccati. Quodsi haec complacentia reperiretur etiam in jactantia de peccato falso, ita ut complaceret quis etiam in tali objecto, quasi revera fuisset perpetratum peccatum, etiam tunc erunt duo peccata. Sicut e contrario, si in priori casu non esset complacentia nova de antiquo actu, sed sola jactantia de peccato, non esset ibi duplex malitia ».

28. — ^{a)} Sa, v. *Luxuria*, n. 13, sententiam aliorum potius quam suam exponit: « Dele-

Delectatio de prohibitis jure positivo, quando illicita.

Delectatio morosa, quomodo confitenda.

« v. gr. in feminam apprehensam ut non « suam, non tamen ut alteri nuptam vel « ut monialem: tunc enim probabile esse « ajunt delectationes tales reduci ad speciem simplicis fornicationis. Ita etiam « Filliucius, Lessius, Bonacina, Diana, « Palaus. Vide card. de Lugo¹.

« Aliud est de ipso opere externo, « quod semper fertur in objectum secundum totam suam malitiam; aut etiam « de desiderio efficaci, quod fertur in opus « externum secundum se et ut est a parte « rei, ac proinde est ejusdem cum illo « speciei: ideoque ejus circumstantiae « semper fatendae sunt. Vide auctores « citatos ». — [Vide dicta n. 15].

29. — « Resp. II^o. Si quis sine causa et « necessitate actionem exercent, ex qua « intelligit delectationem carnis naturaliter orituram (v. gr. ex curiositate legit « vel audit turpia), tamen sine directa intentione et sine periculo consensus, peccat venialiter; si vero justam causam « habeat, nihil peccat. — Vide supra in « sexto Praec. ». [*Lib. III, n. 481, ad 6. Si pollutio*].

« Quaes: An voluntas delectationem carnalem positive reprimere teneatur?

Ponens causam delectationis sine intentione.

Quid de negative se habente.

« Resp. I^o. Si voluntas plene eam adversus « tens, negative et permissive se habeat, « ita ut nec approbet nec repellat, (dummodo id non permittat ex ipsius delectationis complacentia, nec periculum sit « ulterioris consensus), probabile est quod « docent Cajetanus et Sanchez^{a)}, non peccare mortaliter: tum quia non consentit « in delectationem; tum quia moraliter est « impossibile omnes illos motus evitare; « tum quia ex justa causa illos licet permittere, etiam secundum adversarios.

« Resp. 2^o. In praxi tamen verius videtur quod docent Vasquez, Azor, Lessius, Becanus², sine justa causa eis non resistere esse mortale: quia fere semper voluntas est exposita periculo consensus; et contrarium credere est nimia « sui confidentia et praesumptio. Moderate Laymann utramque sententiam probabilem fatetur. Et ait delectationem « videri mortalem, nisi saltem actum simplicis displicentiae circa illam elicias: « etsi efficaciter animum ad alia divertere « negligas, cum facile possis, et speres te « tali modo posse depellere. Vide Laymann³ ». — [Vide fuse dicta super hoc puncto, *Lib. V, n. 7*].

DUBIUM III.

De Distinctione Peccatorum.

ARTICULUS I.

QUAE PECCATA DISTINGUANTUR SPECIE.

30. *Quomodo peccata differant specie quoad materiale, et quomodo quoad formale peccati.* — 31. *Ex quotuplici radice desumatur diversitas specierum.* — 32. *An peccata specie distinguantur ex oppositione ad virtutes, vel ex diversitate objectorum.* — 33. *An ex praecceptis diversis peccata specie distinguantur.* — 34. *An peccatum ex objecto levius possit excedere gravitatem peccati superioris speciei.*

Distinctio specifica quoad materiale.

30. — « Resp. Peccata, quoad materiale « sive entitatem positivam, specie distinguuntur ex objectis formalibus et cir-

« cumstantiis speciem variantibus, quatenus eae objecti formalis rationem habent. Quoad formale autem, proxime

Fill., tr. 21, cap. 8, n. 302. — *Less.*, lib. 4, cap. 3, n. 123, v. *Haec sententia*. — *Bonac.*, de Matrim., qu. 4, punct. 8, n. 3 et 20. — *Diana*, part. 1, tr. 7, resol. 48; et part. 2, tr. 17, resol. 34. — *Palaus*, tr. 2, disp. 2, punct. 10, § 4, n. 2. — ¹ De Poenit., disp. 16, n. 363. — *Cajetan.*, Sum.,

v. *Delectatio*, § *Magna lamen*. — *Vasq.*, in 1^{am} 2^{ae}, disp. 108, cap. 2. — *Azor*, part. 1, lib. 4, cap. 6, qu. 5^o, v. *Ut propositam*. — *Less.*, lib. 4, cap. 3, num. 117 et 118. — ² Part. 2, tr. 2, cap. 5, qu. 5, concl. 4. — *Laym.*, lib. 1, tr. 3, cap. 6, n. 7 et 8. — ³ Loc. cit.

ctatio de peccato carnali quae dicitur morosa mortale peccatum est et ejusdem cum peccato operis speciei. Quidam tamen dicunt non variari speciem, si quis de virgine cogitet, aut conjugata, non ut tales sunt, sed solum ut

feminae ». Notandum tamen est hoc ultimum dictum ex opere Emmanuelis Sa expunctum fuisse, nec reperiri in editionibus correctis.

29. — ^{a)} De Sanchez, vide notam d ad num. 6, supra.

Quoad formale.